

รายงาน

ถอดบทเรียนผลการขับเคลื่อนงาน

ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

โดย

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคม
และความมั่นคงของมนุษย์

เอกสารวิชาการ 219
วพ 03 เล่มที่ 5/2569

คำนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยการทำงานที่เชื่อมโยงและบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เนื่องจากปัญหาทางสังคมมีความหลากหลายและมีความซับซ้อน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว สุขภาพ การประกอบอาชีพ การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ ตลอดจนความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประชาชน การดำเนินงานโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพังจึงอาจไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างครอบคลุมและยั่งยืน การสร้างกลไกความร่วมมือในระดับพื้นที่จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับการจัดการทางสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด เป็นกลไกความร่วมมือที่มุ่งเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ผู้นำชุมชน และภาคีเครือข่าย เพื่อร่วมกันดูแลและพัฒนาประชาชนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางและผู้ประสบปัญหาทางสังคม ผ่านการดำเนินงานในหลายมิติ ได้แก่ การลดรายจ่าย การสร้างรายได้ การจัดการหนี้สิน การพัฒนาคน และการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ ทั้งนี้ การดำเนินงานดังกล่าวมิได้มุ่งเน้นเพียงการให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้า แต่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพ การสร้างโอกาส การมีส่วนร่วมของชุมชน และการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามศักยภาพ การถอดบทเรียนครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและสังเคราะห์ประสบการณ์จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด ทั้งในด้านเป้าหมายร่วม กระบวนการวางแผน บทบาทของหน่วยงาน ความเชี่ยวชาญ การทำงานร่วมกัน การติดตามผล ตลอดจนผลสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน โดยนำข้อมูลความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและสังเคราะห์เป็นบทเรียนร่วม เพื่อให้เห็นทั้ง ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ผลลัพธ์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และประเด็นที่จำเป็นต้องพัฒนาต่อไป ผลจากการถอดบทเรียนยังมุ่งนำไปสู่การกำหนด แนวทางการพัฒนาและข้อเสนอแนะทั้งในระดับปฏิบัติและระดับนโยบาย เพื่อยกระดับศูนย์สร้างสุขจากการดำเนินงานที่ขับเคลื่อนผ่านโครงการและกิจกรรม ไปสู่การเป็นกลไกการจัดการทางสังคมระดับพื้นที่ที่มีเป้าหมายร่วม แผนงานร่วม บทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน การใช้ทรัพยากรร่วม ระบบข้อมูลสนับสนุน และกระบวนการติดตามประเมินผลที่มุ่งเน้นผลลัพธ์และการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของประชาชน

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 หวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการถอดบทเรียนฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อเทศบาลเมืองบ้านเป็ด หน่วยงานภาครัฐ ภาคีเครือข่าย องค์กรชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำองค์ความรู้และบทเรียนที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการทำงานร่วมกัน ตลอดจนเป็นฐานสำหรับการพัฒนาศูนย์สร้างสุขให้มีความต่อเนื่อง เข้มแข็ง และสามารถยกระดับไปสู่ พื้นที่นำร่องและต้นแบบการจัดการทางสังคม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในระดับพื้นที่ ต่อไป

สิงหาคม 2569

กลุ่มการวิจัยและการพัฒนาระบบเครือข่าย

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การถอดบทเรียนการดำเนินงาน ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด จัดทำขึ้นเพื่อสังเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน ประสบการณ์ ผลสำเร็จ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการทำงานแบบบูรณาการในระดับพื้นที่ โดยมุ่งศึกษาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ผู้นำชุมชน และภาคีเครือข่าย ในการดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางและผู้ประสบปัญหาทางสังคม ทั้งนี้ การถอดบทเรียนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ต่อเนื่อง และยั่งยืน

จากการถอดบทเรียนพบว่า ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีเป้าหมายร่วมในการเป็นกลไกกลางของพื้นที่สำหรับการบูรณาการการช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางให้สามารถเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการ บริการทางสังคม และโอกาสในการพัฒนาศักยภาพได้อย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันมุ่งส่งเสริมการสร้างอาชีพ รายได้ และความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประชาชน โดยมีแนวคิดสำคัญคือการดูแลประชาชนแบบองค์รวมและทุกช่วงวัย ภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ในด้านการดำเนินงาน ศูนย์สร้างสุขมีการขับเคลื่อนผ่านโครงการและกิจกรรมที่ครอบคลุม 5 มิติสำคัญ ได้แก่ (1) ด้านลดรายจ่าย จำนวน 6 โครงการ/กิจกรรม (2) ด้านสร้างรายได้ จำนวน 5 โครงการ/กิจกรรม (3) ด้านการจัดการหนี้สิน จำนวน 1 โครงการ/กิจกรรม (4) ด้านการพัฒนาคน จำนวน 13 โครงการ/กิจกรรม และ (5) ด้านการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ จำนวน 8 โครงการ/กิจกรรม รวมทั้งสิ้น 33 โครงการ/กิจกรรม สะท้อนให้เห็นถึงความครอบคลุมของการดำเนินงานตั้งแต่การช่วยเหลือและคุ้มครอง การพัฒนาศักยภาพ การสร้างรายได้ ตลอดจนการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการของประชาชน

ผลการถอดบทเรียนด้าน **ปัจจัยแห่งความสำเร็จ** พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำและผู้รับผิดชอบที่มีความมุ่งมั่น การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย การนำความเชี่ยวชาญของแต่ละหน่วยงานมาเติมเต็มซึ่งกันและกัน การสนับสนุนทรัพยากร บุคลากร งบประมาณ และสถานที่ ตลอดจนการมีทุนทางสังคมและกลไกชุมชนที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะเทศบาลเมืองบ้านเป็ดซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นกลไกหลักในการประสานและขับเคลื่อนงานในระดับพื้นที่ ขณะเดียวกัน แกนนำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และจิตอาสา มีส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานกับประชาชนในพื้นที่

สำหรับ **ผลลัพธ์ (Outcome)** พบว่า กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการเพิ่มขึ้น ได้รับการช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยและการลดภาระค่าใช้จ่าย มีโอกาสพัฒนาทักษะอาชีพและสร้างรายได้ ตลอดจนได้รับการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ขณะที่บางกลุ่มเกิดความสามารถในการพึ่งพาตนเองเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังพบผลลัพธ์ในระดับครอบครัวและชุมชน ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว การรวมกลุ่มอาชีพ การเกิดจิตอาสา และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น พบว่า ศูนย์สร้างสุขมีส่วนทำให้การทำงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่มีความเป็นรูปธรรมและมองเห็นภาพรวมมากขึ้น โดยเฉพาะการนำงานที่แต่ละหน่วยงานดำเนินการอยู่เดิมมาเชื่อมโยงกัน เกิดการประสานงานและใช้ทรัพยากรร่วมกันมากขึ้น อีกทั้งประชาชนและแกนนำชุมชนมีบทบาทเพิ่มขึ้นจากผู้รับบริการไปสู่การเป็นผู้มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา วางแผน และดำเนินกิจกรรม อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงในระดับระบบยังอยู่ในระยะเริ่มต้น เนื่องจากการทำงานบางส่วนยังพึ่งพาโครงการ งบประมาณ และภารกิจของแต่ละหน่วยงานเป็นหลัก

ผลการประเมินระดับความสำเร็จจากความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมถอดบทเรียน จำนวน 15 ความคิดเห็น พบว่า ระดับ 1 “ยังต้องพัฒนาเพิ่ม” จำนวน 6 ความคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 40.00 ระดับ 2 “สำเร็จตามเป้าหมาย” จำนวน 7 ความคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 46.67 ระดับ 3 “เป็นพื้นที่ที่น่าร่องได้” จำนวน 2 ความคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 13.33 และระดับ 4 “เป็นต้นแบบได้” ไม่มีผู้ประเมิน โดยมีค่าเฉลี่ยระดับความสำเร็จประมาณ 1.73 จาก 4 ระดับ ผลดังกล่าวสะท้อนว่า ศูนย์สร้างสุขสามารถดำเนินงานและบรรลุเป้าหมายในระดับหนึ่งแล้ว แต่ยังจำเป็นต้องพัฒนา กลไกและระบบการทำงานเพื่อยกระดับไปสู่พื้นที่ที่น่าร่องและต้นแบบต่อไป

ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ที่พบ ได้แก่ การขาดความต่อเนื่องของการดำเนินงาน การสนับสนุนงบประมาณที่ยังจำกัดและผูกกับโครงการ บุคลากรไม่เพียงพอ ภารกิจของแต่ละหน่วยงานไม่สอดคล้องกันในช่วงการมีส่วนร่วมของบางหน่วยงานยังไม่ต่อเนื่อง การขาดเจ้าภาพหลักหรือเจ้าภาพร่วมที่ชัดเจน ตลอดจนระบบติดตามผลที่ยังมุ่งเน้นการติดตามกิจกรรมมากกว่าการติดตามผลลัพธ์และการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ การพัฒนาอาชีพยังมีข้อจำกัดด้านตลาดและช่องทางการจำหน่าย โดยเฉพาะตลาดออนไลน์ ขณะที่การช่วยเหลือบางประเภท เช่น เงินสงเคราะห์ ยังจำเป็นต้องมีระบบติดตามเพื่อให้เกิดการพัฒนาและพึ่งพาตนเองในระยะยาว

จากข้อค้นพบดังกล่าว แนวทางการพัฒนาที่สำคัญ คือ การปรับเปลี่ยนจากการทำงานแบบ “โครงการเป็นฐาน” ไปสู่ “การจัดการเชิงระบบบนฐานพื้นที่” โดยควรจัดทำแผนปฏิบัติการศูนย์สร้างสุขที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม กำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานให้ชัดเจน พัฒนาระบบข้อมูลกลางของพื้นที่ พัฒนากลไกการจัดการรายกรณีสำหรับกลุ่มเปราะบาง ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพแบบครบวงจรตั้งแต่การพัฒนาทักษะจนถึงการตลาด พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่และแกนนำชุมชน ตลอดจนจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลที่เน้นผลลัพธ์และการเปลี่ยนแปลงของประชาชนมากกว่าการวัดเพียงจำนวนกิจกรรมหรือจำนวนผู้เข้าร่วม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ควรจัดทำแผนปฏิบัติการศูนย์สร้างสุขเป็นรายปีและกำหนดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งคณะทำงานหรือกลไกเจ้าภาพร่วมอย่างเป็นทางการ พัฒนาระบบข้อมูลกลุ่มเป้าหมายและระบบส่งต่อ พัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนให้สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกด้านหน้า เพิ่มการติดตามหลังการช่วยเหลือและการฝึกอาชีพ และพัฒนาช่องทางการตลาดออนไลน์ให้กับกลุ่มอาชีพในพื้นที่ รวมทั้งจัดเวทีติดตามและถอดบทเรียนเป็นระยะเพื่อใช้ข้อมูลในการปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรสนับสนุนให้ศูนย์สร้างสุขได้รับการพัฒนาเป็น กลไกการบูรณาการงานด้านสังคมระดับพื้นที่ โดยมีระบบสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร ข้อมูล และองค์ความรู้ที่ต่อเนื่อง ควรส่งเสริมรูปแบบงบประมาณแบบบูรณาการที่มุ่งเป้าหมายและผลลัพธ์ร่วมมากกว่าการจัดสรรงบประมาณแยกตามหน่วยงาน รวมถึงกำหนดบทบาทของหน่วยงานภาคีให้ชัดเจน และพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงพื้นที่ ตลอดจนสนับสนุนการถอดบทเรียนและการจัดการความรู้เพื่อยกระดับพื้นที่ที่มีศักยภาพให้สามารถเป็นพื้นที่ที่น่าร่องและพัฒนาไปสู่ต้นแบบที่สามารถขยายผลได้

ข้อค้นพบสำคัญ

โดยสรุป การถอดบทเรียนครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า เทศบาลเมืองบ้านเป็ดมี “ทุนและศักยภาพ” สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอยู่แล้ว ทั้งทุนด้านคน เครือข่าย ทรัพยากร และประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ แต่สิ่งที่จำเป็นต้องพัฒนาเพิ่มเติมคือ “ระบบการจัดการร่วม” ที่จะนำทุนเหล่านี้มาเชื่อมโยงให้เกิดพลังร่วมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ความท้าทายของศูนย์สร้างสุขในระยะต่อไปจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มจำนวนโครงการหรือกิจกรรม แต่คือการยกระดับจาก “การทำงานร่วมกันเป็นครั้งคราว” ไปสู่ “การร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของพื้นที่”

กล่าวได้ว่า ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจาก “การจัดตั้งและขับเคลื่อนกิจกรรม” ไปสู่ “การเป็นกลไกการจัดการทางสังคมระดับพื้นที่” หากสามารถพัฒนาให้เกิดแผนร่วม เจ้าภาพร่วม ทรัพยากรร่วม ข้อมูลร่วม และการติดตามผลลัพธ์ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการยกระดับศูนย์สร้างสุขจากระดับ “สำเร็จตามเป้าหมาย” ไปสู่ “พื้นที่นาร่อง” และในระยะยาวสู่ “ต้นแบบการบูรณาการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่” ได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

สารบัญ

	หน้าที่
คำนำ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ช
ส่วนที่ 1 ที่มาและความสำคัญ	
1. สถานการณ์และสภาพปัญหา	1
2. เหตุผลและความจำเป็นในการดำเนินงาน	3
3. ความคาดหวังที่มีต่อการดำเนินงาน	4
ส่วนที่ 2 กระบวนการดำเนินงาน	
1. การเตรียมความพร้อม	8
2. การวางแผนและกำหนดแนวทางการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด	9
3. บทบาทของหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง	11
4. ความเชี่ยวชาญของหน่วยงานและการเติมเต็มการดำเนินงานศูนย์สร้างสุขฯ	12
5. การทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงาน	14
6. การดำเนินงานผ่านโครงการ/กิจกรรม	
6.1 โครงการ/กิจกรรมด้านต่าง ๆ	16
6.2 สรุปการดำเนินงานผ่านโครงการและกิจกรรมของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด	18
6.3 การสังเคราะห์ภาพรวมการดำเนินงาน	20
7. การติดตามการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด	20
ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงานและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	
1. มองความสำเร็จของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดผ่านโครงการ/กิจกรรม	23
2. บทเรียนที่ได้รับ	
2.1 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	29
2.2 ประเมินระดับความสำเร็จ	31
2.3 ผลลัพธ์ (Outcome)	33
2.4 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	33
2.5 ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด	34
ส่วนที่ 4 สรุปบทเรียน ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา	
1. สรุปบทเรียน	35
2. แนวทางการพัฒนา	37

3. ข้อเสนอแนะ	
3.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	38
3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	39
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. ภาพกิจกรรม	42
ภาคผนวก ข. รายชื่อคณะทำงานถอดบทเรียน	48

สารบัญภาพ

	หน้าที่
ภาพที่ 1 ช่องว่างศูนย์สร้างสุขบ้านเปิด	7
ภาพที่ 2 การถอดบทเรียน	28
ภาพที่ 3 ต้นไม้แห่งความสำเร็จ	31
ภาพที่ 4 ระดมความคิดเห็น	34

ส่วนที่ 1 ที่มาและความสำคัญ

1. สถานการณ์และสภาพปัญหา

สถานการณ์ทางสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านเป็ด จากการระดมความคิดเห็นของผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง ณ ศาลาอเนกประสงค์เทศบาลเมืองบ้านเป็ด อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พบว่า พื้นที่เทศบาลเมืองบ้านเป็ดเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของประชากรและกลุ่มเป้าหมายทางสังคม ทั้งเด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ คนเร่ร่อน ขาดทุนและคนไร้ที่พึ่ง ตลอดจนสตรีและครอบครัว โดยแต่ละกลุ่มมีสถานการณ์ ปัญหา และความต้องการที่แตกต่างกัน ขณะเดียวกันพื้นที่มีทุนทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน อาสาสมัคร หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย ซึ่งมีบทบาทในการเฝ้าระวัง ประสานงาน และให้ความช่วยเหลือประชาชนอย่างต่อเนื่อง

เด็กและเยาวชน พบว่า พื้นที่เทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีศักยภาพด้านการศึกษา เนื่องจากมีสถานศึกษาครอบคลุมตั้งแต่ระดับเตรียมก่อนปฐมวัย ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ส่งผลให้เด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ได้ค่อนข้างทั่วถึง นอกจากนี้ จากการสะท้อนความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมพบว่า เด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐานได้ โดยมีกลไกผู้นำและแกนนำชุมชนทำหน้าที่เชื่อมโยงเด็กและเยาวชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อเกิดปัญหา อย่างไรก็ตามประเด็นที่ยังเป็นความเสี่ยงสำคัญ ได้แก่ **ปัญหายาเสพติด** ซึ่งมีการแพร่ระบาดในวงกว้างและมีความซับซ้อนเกินกว่าศักยภาพของชุมชนจะสามารถแก้ไขได้โดยลำพัง ส่งผลให้บทบาทของชุมชนในปัจจุบันเน้นไปที่การเฝ้าระวังป้องกัน และลดโอกาสที่เด็กและเยาวชนจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยเฉพาะการเฝ้าระวังในระดับครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้ ยังพบครัวเรือนเปราะบางที่มีสมาชิกหลายช่วงวัย ได้แก่ ผู้สูงอายุ คนพิการ เด็ก เยาวชน และแม่เลี้ยงเดี่ยว รวมทั้งครอบครัวที่มีสมาชิกมีความเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเลี้ยงดูเด็กและความปลอดภัยภายในครอบครัว

ผู้สูงอายุ ในพื้นที่มีระบบสนับสนุนทางสังคมที่ค่อนข้างเข้มแข็ง โดยมีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ จากความร่วมมือระหว่างเทศบาลเมืองบ้านเป็ดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมอาชีพและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้สูงอายุ โดยมีวิทยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรที่กำหนด นอกจากนี้ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถดูแลสุขภาพและดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง และมีครอบครัวที่สามารถให้การดูแลและสนับสนุน อย่างไรก็ตาม ยังมีกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงหรือภาวะติดเตียง ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง โดยแกนนำชุมชนมีบทบาทในการติดตามและประเมินสถานการณ์เป็นประจำ รวมทั้งช่วยประสานการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการที่เกี่ยวข้อง เช่น การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศพสำหรับครัวเรือนที่มีฐานะยากจน ขณะเดียวกันยังมีกลไกกองทุนชุมชนเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายจัดการศพผู้สูงอายุรายละ 500 บาทซึ่งเป็นตัวอย่างของการพึ่งพาและช่วยเหลือกันภายในชุมชน

คนพิการ พบว่า คนพิการในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหว และได้รับการดูแลและติดตามจากกลไกในระดับพื้นที่ เช่น ผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้มีภาวะพึ่งพิง (CG) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ส่งผลให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการได้ค่อนข้างทั่วถึง นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้คนพิการมีอาชีพและมีรายได้ ทั้งการทำงานที่บ้านและการเข้าสู่การจ้างงานในสถานประกอบการตามกลไกที่กฎหมายกำหนด ทำให้คนพิการบางส่วนสามารถพึ่งพาตนเองและมีส่วนร่วมในการดูแลครอบครัวได้ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ยังเป็นข้อจำกัด ได้แก่

การซ่อมแซมและปรับปรุงที่อยู่อาศัยของคนพิการ เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ ค่าแรงช่าง และการขาดแคลนช่างจิตอาสา รวมทั้งการสนับสนุนวัสดุหรืออุปกรณ์บางกรณีไม่สอดคล้องกับสภาพบ้านและความจำเป็นที่แท้จริงของผู้พิการ ส่งผลให้ทรัพยากรที่ได้รับการสนับสนุนอาจไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

กลุ่มคนเร่ร่อน ขอทาน และคนไร้ที่พึ่ง จากข้อมูลการระดมความคิดเห็นพบว่า ปัจจุบันพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านเป็ดไม่ปรากฏปัญหาในกลุ่มคนเร่ร่อน ขอทาน หรือคนไร้ที่พึ่งในระดับที่มีความรุนแรงหรือเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของพื้นที่ เนื่องจากเมื่อพบกรณีบุคคลที่มีลักษณะดังกล่าว ผู้นำและแกนนำชุมชนจะประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้าดำเนินการช่วยเหลือ อย่างไรก็ตาม ยังพบกรณีบุคคลจากนอกพื้นที่เข้ามาพำนักหรือสร้างแหล่งพักอาศัยชั่วคราวเพื่อเก็บและคัดแยกขยะนำไปจำหน่าย ซึ่งอาจก่อให้เกิดความกังวล ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัยของชุมชน โดยผู้นำชุมชนได้ใช้กระบวนการเจรจาและประสานเทศบาลเมืองบ้านเป็ดเพื่อแก้ไขปัญหา และหากไม่สามารถดำเนินการได้จึงพิจารณาประสานหน่วยงานด้านความมั่นคงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมแก้ไขปัญหาตามลำดับ

สตรีและครอบครัว พบว่า ในพื้นที่ยังมีครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวอยู่บ้างเป็นรายกรณี แต่โดยภาพรวมครอบครัวส่วนใหญ่มีฐานะและมีเครือข่ายที่สามารถให้การช่วยเหลือและสนับสนุนได้ อย่างไรก็ตาม ยังมีบางครอบครัวที่แม่เลี้ยงเดี่ยวไม่มีอาชีพหรือรายได้ที่เพียงพอต่อการดูแลบุตร ส่งผลให้ต้องพึ่งพาการช่วยเหลือจากแกนนำชุมชน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ โดยมีการลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน ประเมินปัญหาและประสานขอรับการสนับสนุนด้านค่าครองชีพและค่าเลี้ยงดูตามความเหมาะสม นอกจากนี้ ยังพบความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดในกลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยวบางราย ซึ่งชุมชนมีการเฝ้าระวังและพร้อมประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อพบสถานการณ์ที่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือ

ในมิติของ**สถานการณ์ครอบครัว** โดยภาพรวมครอบครัวส่วนใหญ่สามารถดูแลสมาชิกภายในครอบครัวได้ แต่ยังพบกรณีความขัดแย้งและความรุนแรงในครอบครัวบางราย โดยลักษณะที่พบเป็นการใช้ถ้อยคำรุนแรงหรือการด่าทอบุพการี และยังไม่พบการใช้กำลังทางกายอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นเห็นว่าสาเหตุหรือปัจจัยเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการใช้สารเสพติดและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

แ อ ล ก อ ฮ อ ล

จึงจำเป็นต้องอาศัยกลไกการเฝ้าระวังของผู้นำและแกนนำชุมชน รวมทั้งการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้าไปแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ

โดยสรุป สถานการณ์ทางสังคมของเทศบาลเมืองบ้านเป็ด มีทั้งจุดแข็งและประเด็นท้าทายควบคู่กัน จุดแข็งสำคัญคือ การมีทุนทางสังคมและกลไกชุมชนที่สามารถทำหน้าที่เฝ้าระวัง ประสานงาน และเชื่อมโยงประชาชนเข้าสู่ระบบสวัสดิการได้ค่อนข้างดี ขณะที่ประเด็นท้าทายสำคัญ ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ความเสี่ยงจากการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ความเปราะบางของบางครัวเรือน การดูแลคนพิการด้านที่อยู่อาศัย และการดูแลกลุ่มที่มีภาวะพึ่งพิง ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่จึงควรมุ่ง **เสริมความเข้มแข็งของกลไกชุมชนควบคู่กับการบูรณาการการทำงานระหว่างเทศบาล หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน** เพื่อให้สามารถป้องกันปัญหาได้ตั้งแต่ระดับครอบครัว เชื่อมโยงสู่ระดับชุมชน และสามารถส่งต่อความช่วยเหลือไปยังหน่วยงานที่มีภารกิจเฉพาะได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสมกับสภาพปัญหาของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

2. เหตุผลและความจำเป็นในการดำเนินงาน

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เข้ามาขับเคลื่อนงานในพื้นที่ภายใต้ “ศูนย์ร่วมสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด” เนื่องจากสถานการณ์ทางสังคมของพื้นที่มีความซับซ้อนและมีความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย แม้เทศบาลและกลไกชุมชนจะมีศักยภาพในการดูแลประชาชนอยู่แล้วแต่ยังมีประเด็นปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการ การบูรณาการภาคีเครือข่าย และการพัฒนากลไกการทำงานให้มีความเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาสถานการณ์ทางสังคมในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านเป็ด พบว่า พื้นที่มีทุนทางสังคมและกลไกการดูแลประชาชนที่ค่อนข้างเข้มแข็ง ทั้งเทศบาล ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน อาสาสมัคร และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถทำหน้าที่เฝ้าระวัง ประสานงาน และช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงสิทธิและสวัสดิการได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสถานการณ์ในเชิงลึก พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมีลักษณะ “หลายมิติและเชื่อมโยงกัน” ไม่สามารถแยกแยะเป็นรายกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเด็ดขาด เช่น ปัญหายาเสพติดและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีความเชื่อมโยงกับปัญหาครอบครัว ความรุนแรง การเลี้ยงดูเด็ก และความปลอดภัยของชุมชน ขณะที่ความเปราะบางของครัวเรือนอาจเกี่ยวข้องกับเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ดูแลในครอบครัวพร้อมกัน ดังนั้น การขับเคลื่อนงานด้านสังคมจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนจากการทำงานในลักษณะ “รายกลุ่ม-รายปัญหา” ไปสู่การทำงานแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ ซึ่งให้ความสำคัญกับครัวเรือน ชุมชน และระบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประชากรเป็นสำคัญ ศูนย์ร่วมสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดจึงสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการเชื่อมโยงข้อมูล สถานการณ์ ปัญหา ทุนทางสังคม และทรัพยากรของหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันและกำหนดแนวทางการช่วยเหลือที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ในบริบทดังกล่าว สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 มีบทบาทสำคัญในฐานะหน่วยงานด้านวิชาการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยสามารถเข้ามาสนับสนุนพื้นที่ในการ สังเคราะห์องค์ความรู้ วิเคราะห์สถานการณ์ พัฒนาระบบการทำงาน และเชื่อมโยงบทเรียนจากพื้นที่ไปสู่การพัฒนาระบบงานด้านสังคม ทั้งนี้ การเข้ามาของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อเข้าไปดำเนินงานแทนเทศบาลหรือกลไกชุมชน แต่เป็นการทำหน้าที่ในลักษณะ “เสริมพลังทางวิชาการและหนุนเสริมกลไกพื้นที่” เพื่อให้กลไกที่มีอยู่เดิมสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความต่อเนื่อง

ประการแรก การขับเคลื่อนภายใต้ศูนย์ร่วมสุขมีความสำคัญต่อ การพัฒนาระบบข้อมูลและการมองเห็นสถานการณ์ร่วมกันของพื้นที่ เนื่องจากข้อมูลของประชาชนแต่ละกลุ่มอาจกระจายอยู่ตามหน่วยงานและกลไกต่าง ๆ การมีพื้นที่กลางสำหรับแลกเปลี่ยนข้อมูลและวิเคราะห์สถานการณ์จะช่วยให้เกิดการมองเห็นปัญหาอย่างเป็นองค์รวม สามารถค้นหากลุ่มที่มีความเสี่ยงและครัวเรือนที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ รวมถึงสามารถวางแผนการช่วยเหลือได้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากขึ้น

ประการที่สอง ศูนย์ร่วมสุขสามารถเป็น กลไกกลางในการบูรณาการภาคีเครือข่าย เนื่องจากปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ไม่สามารถแก้ไขได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง การดูแลเด็กและเยาวชนอาจต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างเทศบาล สถานศึกษา บ้านพักเด็กและครอบครัว หน่วยงานด้านสาธารณสุข ตำรวจ ครอบครัว และสภาเด็กและเยาวชน ขณะที่การดูแลผู้สูงอายุ คนพิการ หรือครัวเรือนเปราะบางจำเป็นต้องเชื่อมโยงหน่วยงานด้านสังคม สุขภาพ ท้องถิ่น และภาคประชาชน ดังนั้น ศูนย์ร่วมสุขจึงเป็นพื้นที่สำหรับสร้าง “เจ้าภาพร่วม” และลดการทำงานแบบต่างคนต่างทำ

ประการที่สาม การขับเคลื่อนดังกล่าวมีความสำคัญต่อ การเสริมสร้างศักยภาพของกลไกชุมชน เนื่องจากพื้นที่มีต้นทุนเดิมที่สำคัญ ทั้งผู้นำชุมชน อพม. อสม. CG และกลุ่มประชาชน การสนับสนุนทางวิชาการ จะช่วยให้กลไกเหล่านี้สามารถพัฒนาจากบทบาทการ “ช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา” ไปสู่การทำงานเชิงรุกที่สามารถ ค้นหา เฝ้าระวัง ป้องกัน ส่งต่อ และติดตามผล ได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น

ประการที่สี่ ศูนย์ร่วมสุขยังสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับ การทดลองและพัฒนารูปแบบการจัดการทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ โดยเฉพาะการนำองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านสังคมมาปรับใช้กับปัญหาจริง เช่น การพัฒนากลไกคุ้มครองเด็ก การสร้างระบบดูแลผู้สูงอายุและคนพิการ การพัฒนาครัวเรือนเปราะบาง การสร้างพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน และการป้องกันปัญหายาเสพติดและความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งสามารถนำผลจากการดำเนินงานมาประเมิน สังเคราะห์ และพัฒนาเป็นต้นแบบสำหรับพื้นที่อื่นได้

ประการสุดท้าย การที่สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 เข้ามาขับเคลื่อนงานภายใต้ศูนย์สร้างสุข มีความสำคัญในมิติของ การถอดบทเรียนและการจัดการความรู้ เนื่องจากพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านเป็ด มีประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงจำนวนมาก เช่น การดูแลผู้สูงอายุผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุ การทำงานของแกนนำชุมชน การประสานช่วยเหลือคนพิการ และการเฝ้าระวังปัญหาครอบครัว หากมีการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ องค์ความรู้เหล่านี้สามารถพัฒนาเป็นบทเรียนหรือรูปแบบการดำเนินงานที่สามารถนำประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นได้

กล่าวโดยสรุป คือ การขับเคลื่อนศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด จึงมิได้เกิดขึ้นจากการที่พื้นที่ขาดกลไกการทำงาน หากแต่เกิดจากความจำเป็นในการยกระดับกลไกที่มีอยู่เดิมให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ทางสังคมที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันมากขึ้น โดยสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 ทำหน้าที่เป็นกลไกหนุนเสริมด้านวิชาการ เชื่อมโยงองค์ความรู้ พัฒนาระบบข้อมูล สนับสนุนการบูรณาการภาคี และสังเคราะห์บทเรียนจากการปฏิบัติจริง ขณะที่เทศบาลและชุมชนยังคงเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ ดังนั้นศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดจึงควรถูกมองในฐานะ กลไกกลางในการจัดการทางสังคมระดับพื้นที่ มากกว่าการเป็นเพียงศูนย์ให้บริการประชาชน เพราะหัวใจสำคัญคือการนำ ข้อมูล + คน + องค์ความรู้ + ทรัพยากร + เครือข่าย มาร่วมกันจัดการปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น เกิดระบบการดูแลประชาชนตั้งแต่ระดับการป้องกัน เฝ้าระวัง ช่วยเหลือ ส่งต่อ และติดตามอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การพัฒนาระบบสวัสดิการและการจัดการทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่อย่างยั่งยืน

3. ความคาดหวังที่มีต่อการดำเนินงาน

การช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเป็ด ไม่ได้อยู่ที่ไม่มีหน่วยงานหรือไม่มีการช่วยเหลือ แต่เป็นช่องว่างระหว่าง สิ่งที่มีอยู่แล้ว กับสิ่งที่ประชาชนและหน่วยงานคาดหวังให้ระบบการดูแลทางสังคมสามารถทำได้มากกว่านี้ โดยสามารถวิเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

3.1 ช่องว่างระหว่างความช่วยเหลือ กับการป้องกันและจัดการปัญหาเชิงรุก

ปัจจุบันพื้นที่มีกลไกช่วยเหลือประชาชนที่ค่อนข้างชัดเจน เช่น ผู้นำชุมชน อพม. อสม. CG และหน่วยงานภาครัฐ แต่จากสถานการณ์พบว่าการดำเนินงานจำนวนหนึ่งยังมีลักษณะ พบปัญหาแล้วจึงเข้าไปช่วยเหลือ เช่น ครัวเรือนเปราะบาง แม่เลี้ยงเดี่ยว คนพิการที่ต้องการซ่อมแซมบ้าน หรือครอบครัวที่มีความเสี่ยงจากยาเสพติดและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จึงเกิดช่องว่างระหว่าง “ระบบช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา” กับ “ระบบป้องกันและค้นหาความเสี่ยงก่อนเกิดปัญหา” ความคาดหวังของประชาชน จึงน่าจะเป็นการมีระบบที่สามารถเข้าถึงครัวเรือนที่มีความเสี่ยงได้เร็วขึ้น ขณะที่ หน่วยงาน คาดหวังว่าจะมีข้อมูลและกลไกที่ช่วยให้สามารถวางแผนป้องกันปัญหาได้ก่อนที่จะกลายเป็นปัญหาที่รุนแรง

3.2 ช่องว่างด้านข้อมูล ระหว่างข้อมูลของแต่ละหน่วยงานกับข้อมูลสถานการณ์จริงของครัวเรือน

พื้นที่มีหน่วยงานและกลไกจำนวนมาก แต่ข้อมูลเกี่ยวกับประชาชนอาจอยู่คนละส่วน เช่น ข้อมูลเด็ก ข้อมูลผู้สูงอายุ ข้อมูลคนพิการ ข้อมูลครัวเรือนเปราะบาง และข้อมูลปัญหาครอบครัว ขณะที่ผู้นำชุมชนอาจมี ข้อมูลจากการรู้จักคนในพื้นที่ ซึ่งบางครั้งมีความละเอียดและเป็นปัจจุบันกว่าข้อมูลทางราชการ แต่ข้อมูลดังกล่าวยังอาจไม่ได้ถูกนำมาสังเคราะห์เป็นระบบเดียวกัน จึงเกิดช่องว่างระหว่างข้อมูลที่หน่วยงานมี กับข้อมูลที่พื้นที่จำเป็นต้องใช้เพื่อจัดการปัญหา ความคาดหวังจึงเป็นการมี ฐานข้อมูลหรือระบบข้อมูลกลางของพื้นที่ ที่สามารถใช้เพื่อค้นหากลุ่มเสี่ยง วิเคราะห์ปัญหา วางแผนช่วยเหลือ และติดตามผลได้ โดยต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในการใช้และคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลด้วย

3.3 ช่องว่างระหว่างการทำงานของหลายหน่วยงาน กับการบูรณาการเป็นระบบเดียวกัน

จากข้อมูลพบว่าพื้นที่มีภาคีจำนวนมาก แต่ปัญหาหลายเรื่องมีความเชื่อมโยงกัน เช่น ยาเสพติด → ครอบครัว → ความรุนแรง → เด็กและเยาวชน → สุขภาพ → ความปลอดภัยของชุมชน หากแต่ละหน่วยงานดำเนินงานเฉพาะภารกิจของตนเอง อาจทำให้การแก้ไขปัญหายังคงเป็นลักษณะแยกส่วนตามภารกิจ ทั้งที่ปัญหาของประชาชนเป็นปัญหาแบบองค์รวม ดังนั้น ความคาดหวังของหน่วยงานจึงไม่ใช่เพียงการมี “เครือข่าย” เพิ่มขึ้น แต่คือการมี กลไกกลางที่ทำให้เครือข่ายทำงานร่วมกันจริง ตั้งแต่การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ การกำหนดเจ้าภาพ การส่งต่อ และการติดตามผล ตรงนี้จึงเป็นช่องว่างสำคัญที่ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด สามารถเข้ามาทำหน้าที่ได้อย่างชัดเจน

3.4 ช่องว่างระหว่างสิทธิที่มี กับการได้รับความช่วยเหลือที่ตรงกับความต้องการจริง

ข้อมูลคนพิการสะท้อนประเด็นนี้ได้ชัดเจนที่สุด คือ แม้จะมีสิทธิและมีงบประมาณสนับสนุน แต่ในบางกรณี ทรัพยากรที่ได้รับไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาจริง เช่น วัสดุที่ได้รับไม่เหมาะกับลักษณะบ้าน หรือมีข้อจำกัดด้านช่างในการซ่อมแซม จึงเกิดช่องว่างระหว่าง ได้รับการสนับสนุนตามสิทธิ กับ ได้รับการสนับสนุนที่ตอบโจทย์ชีวิตจริง ประชาชนจึงคาดหวังว่า การช่วยเหลือไม่ควรพิจารณาเพียงว่ามีสิทธิอะไร แต่ควรพิจารณาด้วยว่า ประชาชนต้องการอะไร และอะไรคือสิ่งที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นจริง

3.5 ช่องว่างด้านศักยภาพของกลไกชุมชน กับความซับซ้อนของปัญหา

ผู้นำและแกนนำชุมชนมีบทบาทสูงมากในการดูแลประชาชน แต่ปัญหาบางเรื่อง เช่น ยาเสพติด ความรุนแรงในครอบครัว หรือครัวเรือนที่มีปัญหาซับซ้อน เกินขอบเขตที่ชุมชนจะสามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง จึงเกิดช่องว่างระหว่าง ศักยภาพของชุมชนในการดูแลเบื้องต้น กับ ความจำเป็นในการจัดการปัญหาที่ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญและหลายหน่วยงานร่วมกัน สิ่งที่ประชาชนและผู้นำชุมชนคาดหวังคือ เมื่อพบปัญหาแล้ว ไม่ต้องรับภาระในการแก้ไขเพียงลำพัง แต่มีระบบส่งต่อและหน่วยงานสนับสนุนที่เข้ามาร่วมแก้ไขอย่างรวดเร็ว

3.6 ช่องว่างระหว่างการดูแลรายกลุ่ม กับการดูแลทั้งครัวเรือน

จากข้อมูลพบว่าการจัดบริการทางสังคมมักพิจารณาตามกลุ่มเป้าหมาย เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือสตรีและครอบครัว แต่ในชีวิตจริง ปัญหาไม่ได้เกิดแยกออกจากกัน ตัวอย่างเช่น ครอบครัวหนึ่งอาจมีทั้งเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ที่มีปัญหาสารเสพติดอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ดังนั้น การดูแลเฉพาะบุคคลอาจไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมองในระดับครัวเรือน และระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว นี่เป็นอีกช่องว่างสำคัญที่สามารถพัฒนาเป็นแนวคิดของศูนย์ร่วมสุขได้ว่า จากการดูแลรายบุคคล สู่การจัดการคุณภาพชีวิตทั้งครัวเรือน

3.7 ช่องว่างระหว่างการใช้มีส่วนร่วมกับการเป็นเจ้าของการแก้ไขปัญหา

พื้นที่ที่มีการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้นำชุมชนอยู่แล้ว แต่ความคาดหวังในระยะต่อไป น่าจะเป็นการยกระดับจากการเข้าร่วมกิจกรรม ไปสู่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมรับผิดชอบผลลัพธ์ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งมีข้อเสนอให้สภาเด็กและเยาวชนเข้ามาเป็นแกนนำในการสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์ แสดงให้เห็นว่าประชาชนไม่ได้ต้องการเพียงการได้รับการบริการ แต่ต้องการ พื้นที่ในการแสดงศักยภาพและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของพื้นที่ด้วยตนเอง

3.8 ช่องว่างด้านองค์ความรู้และการจัดการความรู้

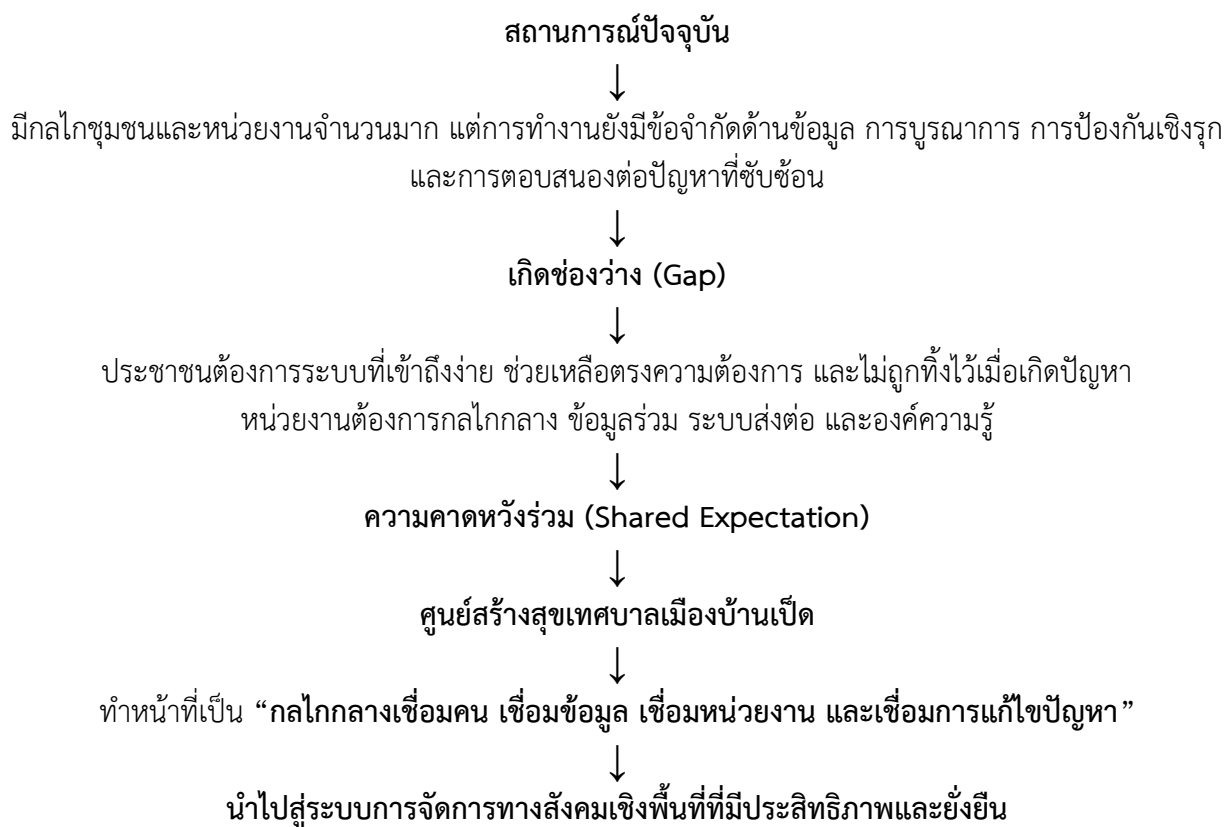
พื้นที่มีวิธีการทำงานที่น่าสนใจจำนวนมาก เช่น การติดตามผู้สูงอายุ การทำงานของแกนนำชุมชน การประสานช่วยเหลือคนพิการ และการเฝ้าระวังครัวเรือนเสี่ยง แต่สิ่งเหล่านี้ยังเป็นความรู้จากการปฏิบัติ (Tacit Knowledge) ที่อยู่กับบุคคลหรือกลุ่มคนในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ จึงมีช่องว่างระหว่าง พื้นที่ที่มีประสบการณ์ และบทเรียน กับพื้นที่ที่สามารถสังเคราะห์ประสบการณ์ให้เป็นองค์ความรู้และต้นแบบได้ เมื่อนำทั้งหมดมาสังเคราะห์ จะเห็นช่องว่างใหญ่ 5 ด้าน

ช่องว่างที่พบ	สิ่งที่ประชาชนคาดหวัง	สิ่งที่หน่วยงานคาดหวัง
การช่วยเหลือเชิงรับ → การป้องกันเชิงรุก	ได้รับการดูแลก่อนปัญหารุนแรง	มีระบบค้นหาและเฝ้าระวัง
ข้อมูลแยกส่วน → ข้อมูลร่วม	ได้รับความช่วยเหลือที่ตรงกับสถานการณ์	มีข้อมูลสำหรับวางแผน
ต่างคนต่างทำ → บูรณาการ	ติดต่อหน่วยงานได้ง่าย ไม่ต้องวิ่งหลายที่	มีเจ้าภาพและระบบส่งต่อร่วม
สิทธิสวัสดิการ → คุณภาพชีวิต	ได้รับความช่วยเหลือที่ตรงความต้องการ	ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
ความรู้ในพื้นที่ → องค์ความรู้ที่ขยายผลได้	พื้นที่ของตนเองได้รับการพัฒนา	มีต้นแบบ/นวัตกรรมไปประยุกต์ใช้

เมื่อพิจารณาข้อมูลทั้งหมด ความคาดหวังของประชาชนและหน่วยงานไม่ได้แตกต่างกันมากนัก แต่มีจุดร่วมสำคัญ คือ ต้องการให้เกิดระบบการจัดการทางสังคมระดับพื้นที่ที่เข้าถึงประชาชนได้จริง ทำงานเชื่อมโยงกัน ใช้ข้อมูลร่วมกัน แก้ปัญหาได้ตรงจุด และสามารถป้องกันปัญหาก่อนที่จะรุนแรง ทำให้เห็นว่า ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นเพียงเพราะต้องการมีกิจกรรม แต่เกิดจาก ช่องว่างของระบบเดิมและความคาดหวังร่วมของคนในพื้นที่ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 ช่องว่างศูนย์สร้างสุขบ้านเปิด

ส่วนที่ 2

กระบวนการดำเนินงาน

1. การเตรียมความพร้อม

จากการถอดบทเรียนเกี่ยวกับเป้าหมายร่วมในการดำเนินงานศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด พบว่า ผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจต่อเป้าหมายของศูนย์ในลักษณะที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงหลายมิติ โดยมีได้มองศูนย์สร้างสุขเป็นเพียงพื้นที่สำหรับให้ความช่วยเหลือหรือจัดสวัสดิการแก่ประชาชนเท่านั้น แต่มีความเข้าใจร่วมกันว่า ศูนย์สร้างสุขควรทำหน้าที่เป็น กลไกกลางในการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงสวัสดิการ การพัฒนาศักยภาพ และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นองค์รวม

ประเด็นสำคัญประการแรก คือ การมองศูนย์สร้างสุขในฐานะ “ศูนย์กลางการเข้าถึงสวัสดิการและบริการทางสังคม” โดยผู้เข้าร่วมสะท้อนว่า ศูนย์ควรเป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล การช่วยเหลือ การจัดบริการ และสวัสดิการจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตลอดจนหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้องได้อย่างสะดวกและเป็นระบบ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนแนวคิดการลดข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการทางสังคม และทำให้ศูนย์สร้างสุขมีบทบาทเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างประชาชน กับระบบสวัสดิการและหน่วยงานที่มีทรัพยากร หรือภารกิจในการช่วยเหลือประชาชน

ประการที่สอง ผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจร่วมกันว่า ศูนย์สร้างสุขมีเป้าหมายสำคัญในการ **ช่วยเหลือและพัฒนากลุ่มเปราะบาง** โดยเฉพาะการยกระดับคุณภาพชีวิตให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ทั้งในด้านการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การสร้างรายได้ และการเข้าถึงโอกาสที่เหมาะสม ทั้งนี้ การช่วยเหลือมิได้จำกัดอยู่เพียงการให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้า แต่มีแนวโน้มมุ่งไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพ และความเข้มแข็งของบุคคล ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้สามารถจัดการปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

ประการที่สาม คือ **การพัฒนาคนทุกช่วงวัยและการสร้างโอกาสทางสังคม** โดยผู้เข้าร่วมให้ความสำคัญทั้งต่อเด็กและเยาวชน กลุ่มเปราะบาง และประชาชนในช่วงวัยต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่า เป้าหมายของศูนย์สร้างสุขไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่มีมุมมองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะการส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้มีศักยภาพ และสามารถพัฒนาเป็นแกนนำสภาเด็กและเยาวชน ซึ่งสะท้อนบทบาทของศูนย์ในมิติของการสร้างคนรุ่นใหม่ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม

ประการที่สี่ คือ **การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ** ผู้เข้าร่วมมองว่า การดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคีเครือข่าย และประชาชนหรือชุมชน โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการดูแลและแก้ไขปัญหาของประชาชนทุกช่วงวัย การสะท้อนความคิดเห็นในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมไม่ได้มองการแก้ไขปัญหาสังคมเป็นภารกิจของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงทรัพยากร ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และศักยภาพของแต่ละภาคส่วนเข้าด้วยกัน

นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้เข้าร่วมให้ความสำคัญกับแนวคิด “**การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมสร้าง และร่วมพัฒนา**” ซึ่งสะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดทิศทางและแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยเฉพาะการร่วมกันวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชนทุกช่วงวัย การพัฒนากลุ่มเปราะบางให้มีความเข้มแข็ง ตลอดจนการสร้างรายได้และโอกาสให้แก่ประชาชนและชุมชน แนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการขยับจากรูปแบบการทำงานที่เน้น “การให้ความช่วยเหลือ” ไปสู่รูปแบบที่เน้น “การเสริมพลังและการสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเอง”

เมื่อพิจารณาในภาพรวม จึงสามารถสังเคราะห์ได้ว่า เป้าหมายร่วมของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเปิด คือ การเป็นกลไกกลางในการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อให้ประชาชนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง สามารถเข้าถึงสวัสดิการและโอกาสทางสังคม ได้รับการพัฒนาศักยภาพ มีอาชีพและรายได้ สามารถพึ่งพาตนเอง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย โดยมีเป้าหมายปลายทางร่วมกัน คือ การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างเท่าเทียม ดังนั้น เป้าหมายร่วมที่ปรากฏจากการถอดบทเรียนจึงมีลักษณะเป็น **“การพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวมบนฐานการบูรณาการและการมีส่วนร่วม”** กล่าวคือ ศูนย์สร้างสุขมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงจุดให้บริการหรือช่วยเหลือประชาชน แต่ทำหน้าที่เป็น **“กลไกเชื่อมประสาน”** ระหว่างหน่วยงาน ภาคีเครือข่าย และชุมชน เพื่อเปลี่ยนทรัพยากรและความร่วมมือที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาคน การสร้างโอกาส การสร้างรายได้ และการเสริมความเข้มแข็งของชุมชนอย่างต่อเนื่อง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านเปิด

2. การวางแผนและกำหนดแนวทางการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเปิด

จากการถอดบทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันวางแผนงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเปิด พบว่า การวางแผนงานมีลักษณะเป็น กระบวนการมีส่วนร่วมและการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ โดยแต่ละภาคส่วนเข้ามามีบทบาทตามภารกิจ ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรที่ตนเองมี ทั้งในด้านการเสนอความคิดเห็น การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางการดำเนินงาน การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร การประสานงาน ตลอดจนการลงพื้นที่เพื่อดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

กระบวนการวางแผนเริ่มต้นจาก **การประสานความร่วมมือและการกำหนดบทบาทของแต่ละภาคส่วนตามภารกิจที่เกี่ยวข้อง** โดยผู้เข้าร่วมสะท้อนว่า มีการร่วมสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์และร่วมเสนอแนวทางในการขับเคลื่อนงาน ตลอดจนการส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการดำเนินงานและการแก้ไขปัญหา ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การวางแผนของศูนย์ไม่ได้ดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่เป็นการนำบทบาทและศักยภาพของแต่ละหน่วยงานมาเชื่อมโยงกันภายใต้เป้าหมายร่วมของพื้นที่

การใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการวางแผน พบว่า มีการให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะข้อมูลด้านเด็กและกลุ่มเปราะบาง เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเด็ก การสำรวจกลุ่มเป้าหมายคนพิการในพื้นที่ และการลงพื้นที่เพื่อประเมินสถานการณ์จริงก่อนกำหนดแนวทางช่วยเหลือหรือพัฒนา กระบวนการดังกล่าวสะท้อนถึงการวางแผนที่ใช้ ข้อมูลและสภาพปัญหาในพื้นที่เป็นฐาน (Area-based and Evidence-informed Planning) มากกว่าการกำหนดกิจกรรมจากกรอบภารกิจของหน่วยงานเพียงฝ่ายเดียว

อีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ **การประชุมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน** โดยผู้เข้าร่วมระบุถึงการเข้าร่วมประชุมตามบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การแสดงความคิดเห็น และการร่วมกำหนดกระบวนการดำเนินงานให้มีความชัดเจน รวมถึงการประชุมภายในหน่วยงานเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนดำเนินกิจกรรมร่วมกับภาคเอกชนหรือหน่วยงานอื่น กระบวนการดังกล่าวทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำหรับสร้างความเข้าใจร่วม กำหนดบทบาทหน้าที่ และเตรียมความพร้อมด้านการดำเนินงาน อันช่วยลดความซ้ำซ้อนและทำให้การขับเคลื่อนงานของแต่ละฝ่ายมีทิศทางที่สอดคล้องกัน

ด้านการจัดสรรและระดมทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน พบว่า ภาศิเครือข่ายมีส่วนร่วมทั้งในด้านงบประมาณ สถานที่ บุคลากร องค์ความรู้ และการสนับสนุนด้านการประสานงาน โดยเฉพาะการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพ เช่น การสำรวจความต้องการของคนพิการในพื้นที่เพื่อจัดการฝึกอาชีพ การสนับสนุนสถานที่ งบประมาณ และองค์ความรู้ด้านการพัฒนาอาชีพ รวมถึงการเสนอความคิดเห็นและผลักดันโครงการส่งเสริมอาชีพให้เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นว่า การวางแผนงานของศูนย์มีลักษณะของ **การระดมและใช้ทรัพยากรร่วมกัน (Resource Mobilization and Sharing)** ซึ่งช่วยเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานและทำให้การช่วยเหลือประชาชนมีความหลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการได้มากขึ้น

สำหรับการดำเนินงานกับกลุ่มเด็กและกลุ่มเปราะบาง พบว่า การวางแผนมีความเชื่อมโยงกับ **การคุ้มครอง การช่วยเหลือ และการพัฒนาศักยภาพ** โดยมีการดูแลด้านเงินสงเคราะห์เด็ก การคุ้มครองเด็กที่อยู่ในภาวะเปราะบาง ตลอดจนการส่งเสริมและพัฒนาเด็กในชุมชน ขณะเดียวกัน การวางแผนยังครอบคลุมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ และมีงานทำอย่างยั่งยืน เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามศักยภาพ สะท้อนให้เห็นถึงการวางแผนที่มีได้มุ่งเน้นเพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า แต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพและการสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองในระยะยาว

นอกจากนี้ ยังพบว่า **“การประสานงานในพื้นที่”** เป็นกลไกสำคัญของกระบวนการวางแผน โดยมีผู้ปฏิบัติงานทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหลักเพื่ออำนวยความสะดวกให้หน่วยงานหรือภาศิเครือข่ายสามารถเข้ามาดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างราบรื่น รวมถึงการประสานพื้นที่เพื่อสำรวจกลุ่มเป้าหมาย การเชื่อมโยงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการจัดเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ บุคลากร และกิจกรรม บทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การวางแผนไม่ได้สิ้นสุดลงที่การประชุมหรือการจัดทำแผน แต่มีการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติผ่านกลไกการประสานงานอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาภาพรวม สามารถสังเคราะห์ได้ว่า กระบวนการร่วมกันวางแผนงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีลักษณะเป็นวงจรการวางแผนแบบมีส่วนร่วม เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลและสภาพปัญหาในพื้นที่ → การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและความต้องการ → การประชุมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น → การกำหนดบทบาทของภาศิเครือข่าย → การระดมทรัพยากรและสนับสนุนการดำเนินงาน → การประสานพื้นที่และนำไปปฏิบัติ โดยมุ่งให้การดำเนินงานตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างเหมาะสม

กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า จุดเด่นของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีได้อยู่เพียงการมีแผนงานที่ชัดเจน แต่เกิดจากการที่แผนงานถูกพัฒนาขึ้นบนฐานของข้อมูล พื้นที่ และความร่วมมือของภาศิเครือข่าย โดยแต่ละฝ่ายมีส่วนร่วมตามบทบาทและศักยภาพของตนเอง ขณะเดียวกันยังมีการเชื่อมโยงระหว่าง “การช่วยเหลือ” กับ “การพัฒนา” กล่าวคือ จากการให้ความช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในระยะเริ่มต้นไปสู่การส่งเสริมอาชีพ การสร้างรายได้ การสร้างโอกาส และการพัฒนาความสามารถในการพึ่งพาตนเอง อันนำไปสู่เป้าหมายของการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า กลไกการวางแผนงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดเป็นการวางแผนเชิงบูรณาการบนฐานพื้นที่และการมีส่วนร่วม ซึ่งให้ความสำคัญกับการนำข้อมูลและความต้องการของประชาชนมาใช้เป็นฐานในการกำหนดแนวทาง การเชื่อมโยงภารกิจและทรัพยากรของภาศิเครือข่าย และการมีผู้ประสานงานทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานกับพื้นที่อย่างต่อเนื่อง กลไกดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานของศูนย์สามารถตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะของพื้นที่และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. บทบาทของหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง

บทเรียนเกี่ยวกับบทบาทของผู้เข้าร่วมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด พบว่า ผู้เข้าร่วมมีบทบาทที่หลากหลายและเชื่อมโยงกันตามภารกิจ ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรของแต่ละหน่วยงาน โดยบทบาทดังกล่าวครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนและจัดทำโครงการ การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร การพัฒนากลุ่มเป้าหมาย การส่งเสริมอาชีพและรายได้ การประสานงานกับพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนการร่วมดำเนินกิจกรรมและติดตามแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการทำงานแบบบูรณาการที่แต่ละหน่วยงานนำศักยภาพของตนเองเข้ามาเติมเต็มการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุข

บทบาทประการแรก คือ **การพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่** โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในการจัดเตรียมโครงการและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนในตำบลบ้านเป็ด รวมถึงการพัฒนากิจกรรมที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของเด็กในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดในการจัดพื้นที่หรือกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย และการนำเสนอแนวทางให้ชุมชนสามารถเข้าถึงและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน บทบาทดังกล่าวสะท้อนว่า การดำเนินงานด้านเด็กและเยาวชนมิได้มุ่งเน้นเพียงการจัดกิจกรรม แต่ให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่และกลไกในชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กอย่างเหมาะสมกับช่วงวัย

ประการที่สอง คือ **การส่งเสริมอาชีพและการสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย** ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในบทบาทของหลายหน่วยงาน โดยมีการสนับสนุนการปลูกผักปลอดสารพิษ การจัดหาสถานที่และแหล่งน้ำ เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพ ตลอดจนการจัดอบรมอาชีพให้แก่กลุ่มเปราะบาง ทั้งคนพิการและผู้ดูแลคนพิการ เพื่อเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุและประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ พร้อมทั้งให้คำแนะนำแก่กลุ่มเปราะบางเพื่อให้สามารถนำทักษะไปใช้ในการสร้างรายได้และพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนบทบาทของหน่วยงานจากการให้ความช่วยเหลือในลักษณะสงเคราะห์เพียงอย่างเดียว ไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประชาชน โดยเฉพาะการใช้การประกอบอาชีพและการสร้างรายได้เป็นเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบาง ทั้งนี้ การสนับสนุนไม่ได้จำกัดเฉพาะการให้ความรู้หรือการฝึกอบรม แต่ครอบคลุมถึงการจัดหาสถานที่ แหล่งน้ำ งบประมาณ และทรัพยากรที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาอาชีพสามารถเกิดขึ้นได้จริงในบริบทของพื้นที่

ประการที่สาม คือ **บทบาทด้านการดูแลและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ** โดยมีการสนับสนุนงบประมาณและสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น การสนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมบ้าน และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงสวัสดิการด้านเบี้ยยังชีพ รวมถึงการส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังมีแนวทางในการยกระดับศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งสะท้อนการมองผู้สูงอายุในฐานะ “ผู้มีศักยภาพ” และเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของชุมชน มิใช่เพียงผู้รับสวัสดิการหรือผู้ที่ต้องได้รับการดูแลเท่านั้น

ประการที่สี่ คือ **การสนับสนุนโครงการและกระบวนการพัฒนาชุมชน** โดยมีการดำเนินโครงการบ้านพอเพียง ซึ่งมุ่งส่งเสริมการจัดการตนเองของชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนการนำทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวช่วยให้การพัฒนาพื้นฐานอยู่บนบริบทของพื้นที่และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่มุ่งเสริมพลังชุมชนและการพึ่งพาตนเอง

ประการที่ห้า คือ **การสนับสนุนทรัพยากรและบุคลากร** โดยหน่วยงานต่าง ๆ มีบทบาทในการส่งบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรม สนับสนุนองค์ความรู้ ตลอดจนสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็น

ต่อการดำเนินงาน บทบาทดังกล่าวมีความสำคัญต่อการทำให้กิจกรรมของศูนย์สร้างสุขสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการแก้ไขปัญหาทางสังคมในระดับพื้นที่ที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายมิติ จึงจำเป็นต้องอาศัยความรู้และทรัพยากรจากหลายหน่วยงานมาประกอบกัน

ประการที่หก คือ **บทบาทด้านการประสานงานและเชื่อมโยงกลุ่มเป้าหมายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** โดยผู้เข้าร่วมสะท้อนถึงการร่วมประสานกลุ่มเป้าหมาย การจัดกิจกรรม การร่วมดำเนินงาน รวมถึงการรวบรวมแผนงานเพื่อประสานการดำเนินงานในพื้นที่ บทบาทของผู้ประสานงานจึงทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานกับประชาชน ทำให้การดำเนินกิจกรรมสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม และช่วยให้การสนับสนุนจากแต่ละหน่วยงานสามารถตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

เมื่อพิจารณาบทบาทของผู้เข้าร่วมและหน่วยงานโดยรวม พบว่า สามารถจำแนกบทบาทสำคัญออกเป็น **5 มิติ** ได้แก่ (1) บทบาทด้านการพัฒนาและจัดกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน (2) บทบาทด้านการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ (3) บทบาทด้านการจัดสวัสดิการและยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบางและผู้สูงอายุ (4) บทบาทด้านการสนับสนุนทรัพยากร องค์ความรู้ บุคลากร แลงงบประมาณ และ (5) บทบาทด้านการประสานงานและเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่

จากการสังเคราะห์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า บทบาทของหน่วยงานภายใต้ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีลักษณะเป็น **“บทบาทเสริมพลังซึ่งกันและกัน”** มากกว่าการแบ่งภารกิจแบบแยกส่วน กล่าวคือ หน่วยงานหนึ่งอาจมีทรัพยากรหรือความเชี่ยวชาญด้านหนึ่ง ขณะที่อีกหน่วยงานมีความใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายหรือมีศักยภาพด้านการประสานพื้นที่ เมื่อนำบทบาทเหล่านี้มาเชื่อมโยงกันจึงทำให้เกิดกระบวนการทำงานที่ครอบคลุมตั้งแต่การวิเคราะห์และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย การวางแผน การสนับสนุนทรัพยากร การจัดกิจกรรม ไปจนถึงการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพัฒนาศักยภาพและพึ่งพาตนเองได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า กลไกสำคัญของศูนย์สร้างสุขไม่ได้อยู่ที่การมีหน่วยงานจำนวนมากเข้ามาร่วมดำเนินงานเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การทำให้บทบาทและทรัพยากรของแต่ละหน่วยงานสามารถเชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันได้ โดยมีพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงาน การทำงานลักษณะนี้ช่วยลดการทำงานแบบแยกส่วนและเพิ่มโอกาสในการตอบสนองต่อปัญหาของประชาชนได้อย่างรอบด้าน ดังนั้น บทบาทของผู้เข้าร่วมและหน่วยงานจึงสามารถสรุปในเชิงแนวคิดได้ว่าเป็น **“การร่วมสนับสนุน ร่วมพัฒนา และร่วมขับเคลื่อนบนฐานศักยภาพของแต่ละภาคส่วน”** โดยมีเป้าหมายปลายทางร่วมกัน คือ การสร้างโอกาสให้ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และครอบครัวในชุมชน สามารถเข้าถึงการช่วยเหลือและสวัสดิการ ได้รับการพัฒนาศักยภาพ มีอาชีพ มีรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4. ความเชี่ยวชาญของหน่วยงานและการเติมเต็มการดำเนินงานศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด

จากการถอดบทเรียนเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญของหน่วยงานและการนำความเชี่ยวชาญดังกล่าวมาเติมเต็มการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด พบว่า แต่ละหน่วยงานมีองค์ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และทรัพยากรที่แตกต่างกัน และสามารถนำศักยภาพเฉพาะด้านของตนเองเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านการคุ้มครองและจัดสวัสดิการสังคม การพัฒนาเด็กและเยาวชน การส่งเสริมผู้สูงอายุ การพัฒนาอาชีพ การช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง ตลอดจนการประสานงานและการระดมทรัพยากรจากหน่วยงานภายนอก สะท้อนให้เห็นว่าศูนย์สร้างสุขทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการเชื่อมโยง “ความเชี่ยวชาญที่หลากหลาย” ให้สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างรอบด้าน

4.1 หน่วยงานด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) พบว่า มีบทบาทและความเชี่ยวชาญครอบคลุมหลายมิติ โดยเฉพาะงานด้านการจัดสวัสดิการและการคุ้มครองกลุ่มเป้าหมายทางสังคม โดยผู้เข้าร่วมสะท้อนถึงความเชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องสิทธิ สวัสดิการ และการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งช่วยให้กลุ่มผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงสิทธิและบริการที่พึงได้รับ รวมทั้งได้รับการส่งเสริมให้มีศักยภาพในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ นอกจากงานด้านผู้สูงอายุแล้ว หน่วยงาน พม. ยังมีความเชี่ยวชาญด้าน **เด็กและเยาวชน** โดยสามารถนำองค์ความรู้มาเติมเต็มในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กและเยาวชนในพื้นที่ โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยอายุไม่เกิน 6 ปี ซึ่งต้องคำนึงถึงพัฒนาการตามช่วงวัย รูปแบบกิจกรรม และวิธีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับเด็ก ความเชี่ยวชาญดังกล่าวช่วยให้การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กมีความสอดคล้องกับพัฒนาการและความต้องการตามวัยมากขึ้น และช่วยให้ชุมชนสามารถออกแบบพื้นที่หรือกิจกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กได้อย่างเหมาะสม

อีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ **ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาอาชีพและการสร้างรายได้** โดยหน่วยงานมีองค์ความรู้และทักษะที่สามารถนำมาถ่ายทอดแก่กลุ่มเป้าหมาย เช่น การตัดผม การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการแปรรูปสินค้าทางการเกษตร รวมถึงการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัย โดยไม่ได้มุ่งเพียงการฝึกทักษะเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงคุณภาพของผลผลิตและช่องทางในการนำผลผลิตไปจำหน่ายหรือส่งต่อสู่ตลาด ลักษณะดังกล่าวสะท้อนแนวคิดการพัฒนาอาชีพแบบครบวงจร ตั้งแต่การพัฒนาทักษะ การผลิต การพัฒนาคุณภาพ ไปจนถึงการเชื่อมโยงตลาด ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการสร้างรายได้และความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประชาชน สำหรับการดูแล **กลุ่มเปราะบางและผู้ประสบปัญหาทางสังคม** พบว่า หน่วยงานมีความเชี่ยวชาญด้านการประสานงาน การไกล่เกลี่ย และการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มเป้าหมาย เช่น คนไร้บ้านและกลุ่มเปราะบาง รวมถึงการสนับสนุนเงินอุดหนุนหรือเงินสงเคราะห์สำหรับผู้มีรายได้น้อย บทบาทดังกล่าวช่วยให้การดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขสามารถเชื่อมโยงประชาชนที่ประสบปัญหากับระบบการช่วยเหลือและสวัสดิการที่เหมาะสมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกรณีปัญหาของประชาชนมีความซับซ้อนและจำเป็นต้องอาศัยการประสานงานระหว่างหลายหน่วยงาน

นอกจากนี้ ความเชี่ยวชาญที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างชัดเจนอีกประการหนึ่ง คือ ความสามารถในการทำหน้าที่เป็น “ตัวกลาง” หรือ “ผู้ประสานเชื่อมโยง” ระหว่างหน่วยงานกับพื้นที่ กล่าวคือ เมื่อหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการเข้ามาดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ หน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับพื้นที่สามารถทำหน้าที่ประสานงาน อำนวยความสะดวก และเชื่อมโยงหน่วยงานกับชุมชนได้อย่างเหมาะสม ความสามารถดังกล่าวถือเป็นทุนสำคัญของการดำเนินงาน เนื่องจากการมีองค์ความรู้หรือทรัพยากรเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ หากขาดกลไกในการเชื่อมโยงทรัพยากรเหล่านั้นเข้าสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 หน่วยงานภายนอก พบว่า มีบทบาทสำคัญในการนำทรัพยากรและศักยภาพเฉพาะด้านเข้ามาเติมเต็มการทำงานของศูนย์สร้างสุข โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีบทบาทในการเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็น และสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนงาน ขณะที่ศึกษาธิการจังหวัดมีบทบาทในการประสานกับสถานศึกษา รวมถึงการสนับสนุนบุคลากรและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในพื้นที่ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากระบบการศึกษาเข้ามาสนับสนุน สำหรับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีบทบาทในลักษณะ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมสนับสนุนบุคลากร และร่วมสนับสนุนทรัพยากรตามความต้องการของพื้นที่ โดยเข้าร่วมประชุม เสนอความคิดเห็น และร่วมกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ทั้งนี้ ลักษณะการมีส่วนร่วมดังกล่าวสะท้อนว่า การเติมเต็มการทำงานของศูนย์สร้างสุขไม่ได้จำกัดอยู่ที่การนำงบประมาณมาสนับสนุนเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการนำองค์ความรู้ บุคลากร เครือข่าย และทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ มาร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม สามารถสังเคราะห์ รูปแบบความเชี่ยวชาญที่นำมาเติมเต็มการทำงานของศูนย์
สร้างสุข ได้เป็น 5 ด้านสำคัญ ได้แก่

- 1) ความเชี่ยวชาญด้านสิทธิ สวัสดิการ และการคุ้มครองทางสังคม สำหรับผู้สูงอายุ เด็ก และ
กลุ่มเปราะบาง
- 2) ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการส่งเสริมพัฒนาการและการจัด
กิจกรรมที่เหมาะสมตามช่วงวัย
- 3) ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาอาชีพและการสร้างรายได้ ตั้งแต่การฝึกทักษะ การผลิต การ
พัฒนาคุณภาพ ไปจนถึงการเชื่อมโยงตลาด
- 4) ความเชี่ยวชาญด้านการประสานงานและการเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อเชื่อมหน่วยงาน
ทรัพยากร และกลุ่มเป้าหมายเข้าด้วยกัน
- 5) ความเชี่ยวชาญด้านการระดมทรัพยากรและสนับสนุนการดำเนินงาน ทั้งบุคลากร
งบประมาณ สถานที่ องค์ความรู้ และทรัพยากรที่จำเป็นต่อพื้นที่

จากการสังเคราะห์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีลักษณะของการจัดการ
ความเชี่ยวชาญแบบพหุภาคี กล่าวคือ ไม่มีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่สามารถดำเนินงานครอบคลุมทุกมิติของ
ปัญหาสังคมได้ทั้งหมด แต่แต่ละหน่วยงานมี “ทุนความรู้และทุนทรัพยากร” ที่แตกต่างกัน และศูนย์สร้างสุขทำ
หน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการนำทุนเหล่านั้นมาเชื่อมโยงและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ประเด็นที่น่าสนใจจึงมิใช่เพียงว่า
“ใครเชี่ยวชาญด้านใด” แต่คือ “ศูนย์สามารถนำความเชี่ยวชาญของแต่ละหน่วยงานมาเชื่อมต่อกันจนเกิดเป็น
ระบบการทำงานร่วมกันได้อย่างไร” ซึ่งจากข้อมูลพบว่า การประชุม การประสานงาน การวางแผนร่วม และการ
มีผู้ประสานงานในพื้นที่ เป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนความเชี่ยวชาญและทรัพยากรที่กระจัดกระจายของแต่ละ
หน่วยงานให้สามารถนำมาใช้ตอบโจทย์ของพื้นที่ได้ ดังนั้น จึงสามารถสรุปเป็นข้อค้นพบเชิงวิชาการได้ว่า
“ความหลากหลายของความเชี่ยวชาญจะกลายเป็นพลังของศูนย์สร้างสุขได้เมื่อมีระบบการประสานและ
เชื่อมโยงที่ทำให้ความเชี่ยวชาญนั้นตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของพื้นที่” โดยศูนย์สร้างสุขทำหน้าที่
เป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงหน่วยงาน ผู้เชี่ยวชาญ ทรัพยากร และกลุ่มเป้าหมายเข้าด้วยกัน ส่งผลให้การ
แก้ไขปัญหาที่มีความครอบคลุมมากกว่าการดำเนินงานโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง และสามารถเชื่อมโยงจาก
การช่วยเหลือ การคุ้มครอง และการจัดสวัสดิการ ไปสู่การพัฒนาศักยภาพ การสร้างอาชีพ การสร้างรายได้ และ
การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างเป็นระบบ

5. การทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงาน

จากการถอดบทเรียนเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานในการดำเนินงานศูนย์
สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด พบว่า โดยภาพรวมเจ้าหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน
ร่วมกัน และมีความพร้อมในการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่สอดคล้องกับภารกิจและ
ความเชี่ยวชาญของหน่วยงาน ทั้งในด้านการเข้าร่วมประชุม การจัดกิจกรรม การสนับสนุนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์
สถานที่ และการทำงานร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ระดับและ
รูปแบบของความร่วมมือยังมีความแตกต่างกัน และยังมีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้การบูรณาการ
ข้ามหน่วยงานยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มศักยภาพ

ในด้านที่เป็นจุดแข็ง พบว่า เจ้าหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานมีความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงาน
ตามบทบาทของตนเองเป็นอย่างดี โดยมีการจัดสรรบุคลากร อุปกรณ์ และทรัพยากรที่จำเป็นเข้ามาสนับสนุน
กิจกรรม รวมถึงการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมตามภารกิจและความถนัดของเจ้าหน้าที่ การทำงานในลักษณะ

ดังกล่าวช่วยให้กิจกรรมสามารถดำเนินไปได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากแต่ละหน่วยงานสามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เฉพาะด้านของบุคลากรมาใช้ในการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังพบว่า การทำงานร่วมกันในระดับปฏิบัติการหรือระดับกิจกรรมมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้ดี โดยเฉพาะเมื่อมีการกำหนดกิจกรรมและกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน เจ้าหน้าที่ที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมตามบทบาทที่ได้รับมอบหมาย และมีการสนับสนุนสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรที่จำเป็น ส่งผลให้สามารถจัดกิจกรรม และเพิ่มทักษะให้แก่กลุ่มเป้าหมายได้ตามวัตถุประสงค์ สะท้อนว่า เมื่อบทบาทและกิจกรรมมีความชัดเจน การประสานความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ที่สามารถดำเนินไปได้ค่อนข้างราบรื่น เมื่อพิจารณาถึงการทำงานร่วมกันในระดับการวางแผนและการกำหนดทิศทางร่วมกัน พบว่ายังมีข้อจำกัด โดยผู้เข้าร่วมบางส่วนสะท้อนว่า การเข้าร่วมประชุมหรือการวางแผนงานของแต่ละหน่วยงานยังไม่พร้อมเพรียงกัน และในบางกรณีพื้นที่ที่ต้องรับภาระในการดำเนินงานมากกว่าหน่วยงานเจ้าของภารกิจ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่าง “การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ” กับ “การมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและทิศทาง” กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ที่สามารถเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมได้เมื่อมีการกำหนดงานที่ชัดเจน แต่การเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน และการกำหนดทิศทางร่วมกันยังไม่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

อีกประเด็นสำคัญ คือ ความแตกต่างของภารกิจและขอบเขตความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการทำงานร่วมกัน โดยผู้เข้าร่วมสะท้อนว่า บางภารกิจของแต่ละหน่วยงานไม่ตรงกัน จึงจำเป็นต้องมีการประสานงานเพิ่มเติมเพื่อทำความเข้าใจและกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน ความแตกต่างดังกล่าวมิได้หมายความว่าหน่วยงานขาดความร่วมมือ แต่สะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของการทำงานภาครัฐและภาคีเครือข่าย ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีอำนาจหน้าที่ กรอบภารกิจ และข้อจำกัดด้านทรัพยากรที่แตกต่างกันในทำนองเดียวกัน ผู้เข้าร่วมบางส่วนสะท้อนว่า หน่วยงานบางแห่งยังขาดความร่วมมือและยังไม่ตระหนักถึงบทบาทและภารกิจของตนเองที่มีต่อการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขอย่างชัดเจน ประเด็นดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับบทบาทของแต่ละหน่วยงาน และการทำให้ทุกภาคส่วนเห็นว่า ศูนย์สร้างสุขมีใช้ภารกิจของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่เป็นพื้นที่สำหรับการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังพบข้อจำกัดในลักษณะของ “การทำงานภายใต้กรอบภารกิจของตนเอง” โดยแม้เจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานจะให้ความช่วยเหลือและประสานงานกันเป็นอย่างดี แต่ส่วนใหญ่ยังคงดำเนินงานภายใต้ขอบเขตหน้าที่ของหน่วยงานตนเองเป็นหลัก และยังไม่เกิดการสนับสนุนหรือทำงานข้ามบทบาทหน้าที่ระหว่างหน่วยงานอย่างเต็มรูปแบบ ประเด็นนี้เป็นข้อค้นพบที่สำคัญ เพราะสะท้อนว่า การทำงานร่วมกันในปัจจุบันมีลักษณะเป็น “การประสานงานระหว่างภารกิจ” มากกว่า “การหลอมรวมภารกิจเป็นภารกิจร่วม” กล่าวคือ แต่ละหน่วยงานยังคงรักษาบทบาทหลักของตนเอง ขณะที่การทำงานร่วมกันเกิดขึ้นในลักษณะการสนับสนุนซึ่งกันและกันเมื่อมีภารกิจหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการทำงานกับกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ความร่วมมือในระดับพื้นที่มีผลในทางบวก โดยเจ้าหน้าที่สามารถร่วมกันจัดกิจกรรมและสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น เช่น สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากร ตลอดจนสามารถนำความรู้และทักษะเฉพาะด้านมาเติมเต็มการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายได้ ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นเมื่อการดำเนินงานมี “กลุ่มเป้าหมายร่วม” และมีเป้าหมายของกิจกรรมที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้าน **ทรัพยากรและการจัดการกลุ่มเป้าหมาย** โดยเฉพาะงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด รวมถึงกรณีที่หลายหน่วยงานมีความสนใจหรือรับผิดชอบกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งอาจทำให้เกิดความซ้ำซ้อนของกิจกรรมหรือการใช้ทรัพยากรบางส่วน ขณะเดียวกัน หากขาดการวางแผนและแบ่งบทบาทที่ชัดเจน อาจทำให้พื้นที่ที่ต้องรับภาระในการประสานและจัดการมากขึ้น ดังนั้น การบริหารจัดการทรัพยากรและการกำหนดบทบาทร่วมจึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับการ

พัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานร่วมกัน เมื่อพิจารณาภาพรวม สามารถสังเคราะห์ระดับการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่ออกเป็น 3 ระดับสำคัญ ได้แก่

- **ระดับที่ 1 การให้ความร่วมมือ (Cooperation)** เป็นการสนับสนุนกิจกรรมตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน เช่น การส่งบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ หรือสถานที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้กิจกรรมสามารถดำเนินการได้
- **ระดับที่ 2 การประสานงาน (Coordination)** เป็นการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างหน่วยงาน เช่น การประชุม การประสานกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดบทบาท และการเชื่อมโยงทรัพยากร แต่ยังคงอยู่ภายใต้กรอบภารกิจของแต่ละหน่วยงานเป็นหลัก
- **ระดับที่ 3 การบูรณาการ (Integration)** เป็นการร่วมกันกำหนดปัญหา เป้าหมาย แผนงาน บทบาท และทรัพยากร โดยก้าวข้ามข้อจำกัดของภารกิจเฉพาะหน่วยงานและร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของพื้นที่ ซึ่งจากข้อมูลการถอดบทเรียนพบว่า ระดับนี้ยังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม

จากข้อค้นพบดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า การทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีและมีศักยภาพในการพัฒนาไปสู่การบูรณาการที่เข้มแข็งมากขึ้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่มีความพร้อมในการให้ความร่วมมือและสามารถสนับสนุนทรัพยากรและความเชี่ยวชาญของตนเองได้ แต่ข้อจำกัดสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมในระดับการวางแผน ความชัดเจนของบทบาท การตระหนักถึงภารกิจร่วม และการทำงานที่ยังยึดโยงอยู่กับขอบเขตภารกิจของแต่ละหน่วยงาน ประเด็นดังกล่าว จึงสะท้อนข้อค้นพบที่สำคัญว่า “การมีหน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมดำเนินงาน มิได้หมายความว่า จะเกิดการบูรณาการโดยอัตโนมัติ” การบูรณาการที่แท้จริงจำเป็นต้องมีมากกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมหรือการสนับสนุนทรัพยากร แต่ต้องพัฒนาไปสู่การมี เป้าหมายร่วม แผนร่วม บทบาทร่วม ทรัพยากรร่วม และความรับผิดชอบร่วมต่อผลลัพธ์ของพื้นที่ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดในระยะต่อไป

ดังนั้น แนวทางสำคัญในการพัฒนาการทำงานร่วมกันจึงควรมุ่งสร้าง “พื้นที่กลางสำหรับการวางแผน และตัดสินใจร่วม” ให้หน่วยงานและภาคีเครือข่ายได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา กำหนดกลุ่มเป้าหมาย จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดบทบาทและทรัพยากรของแต่ละฝ่าย รวมถึงกำหนดผลลัพธ์ร่วมของพื้นที่อย่างชัดเจน ควบคู่กับการพัฒนากลไกประสานงานที่ต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยยกระดับความสัมพันธ์จากการ “ร่วมมือกันตามภารกิจ” ไปสู่ “การร่วมรับผิดชอบต่อเป้าหมายของพื้นที่” และจะเป็นฐานสำคัญในการทำให้ศูนย์สร้างสุขสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

6. การดำเนินงานผ่านโครงการ/กิจกรรม

6.1 โครงการ/กิจกรรมด้านต่าง ๆ

6.1.1 ด้านลดรายจ่าย จำนวน 6 โครงการ/กิจกรรม

- 1) โครงการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม (เงินสงเคราะห์เด็ก ในครอบครัวยากจน)
- 2) หน่วยเคลื่อนที่ออกบัตรคนพิการ (ลดค่าเดินทาง / เข้าถึงบริการ)
- 3) โครงการบ้านพอเพียง (ซ่อมแซม ที่อยู่อาศัยผู้ยากจน)
- 4) โครงการบ้านที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก
- 5) โครงการให้บริการสงเคราะห์ ผู้สูงอายุ ในภาวะยากลำบาก
- 6) โครงการปรับสภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวกของ ผู้สูงอายุ

6.1.2 ด้านสร้างรายได้ จำนวน 5 โครงการ/กิจกรรม

- 1) โครงการอบรมอาชีพคนพิการและผู้ดูแลคนพิการ
- 2) โครงการเสริมสร้างทักษะและสมรรถนะ โอกาสในการจ้างงานผู้สูงอายุ
- 3) โครงการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมการเรียนรู้ผู้สูงอายุในชุมชน (เชื่อมสู่อาชีพ)
- 4) เยาวชนต้นกล้าดีสร้างรายได้ Restart ชีวิต
- 5) สวนครัว 3 วัย Smart Farming

6.1.3 ด้านการจัดการหนี้สิน จำนวน 1 โครงการ/กิจกรรม

- 1) โครงการเสริมสร้างความรู้ด้านการเงิน การออม และการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการคนพิการ

6.1.4 ด้านการพัฒนาคน จำนวน 13 โครงการ/กิจกรรม

- 1) โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
- 2) กิจกรรมโรงเรียนครอบครัว
- 3) กิจกรรมเรียนรู้ด้านการพัฒนาสตรีและครอบครัว (LC ชุมชน)
- 4) Smart Kids Smart Play Zone
- 5) โครงการอบรม อพม. เชี่ยวชาญ ด้านผู้สูงอายุ / เด็ก
- 6) โครงการสำรวจข้อมูลความเข้มแข็งของครอบครัวตามมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง
- 7) โรงเรียนปลอดภัย
- 8) ศูนย์ชุมชนคุ้มครองเด็กต้นแบบ
- 9) ส่งเสริมทักษะการเลี้ยงลูกด้วยวินัยเชิงบวก
- 10) โครงการส่งเสริมความเข้มแข็งสภาเด็กและเยาวชน
- 11) ติดตามเด็กหลุดออกนอกระบบการศึกษา Thailand Zero Dropout (TZD)
- 12) โครงการเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชน
- 13) การประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียน การขับเคลื่อน ศูนย์สร้างสุข จังหวัดขอนแก่น

6.1.5 ด้านการส่งเสริมเข้าถึงสิทธิ จำนวน 8 โครงการ/กิจกรรม

- 1) แม่วัยรุ่นที่ได้รับเงินอุดหนุนเด็กแรกเกิด จำนวน 31 คน
- 2) โครงการติดตามเด็กพันแค้นเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด
- 3) การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับแม่วัยรุ่นและครอบครัว
- 4) โครงการบริหารและคุ้มครองสิทธิ ผู้สูงอายุ
- 5) โครงการบริหารและคุ้มครองสิทธิ ผู้สูงอายุในชุมชน (ครุภัณฑ์)
- 6) โครงการเสริมสร้างกลไกการพัฒนา ผู้สูงอายุในชุมชน (ศพอส.)
- 7) โครงการสร้างเสริมสวัสดิการสังคม (สมุดพกครอบครัววัยเด็กทรอนิกส์)
- 8) Kick Off "ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด : ลานฮัก สานใจ คนทุกช่วงวัย"

6.2 สรุปการดำเนินงานผ่านโครงการและกิจกรรมของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด

จากการรวบรวมผลการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด พบว่า ศูนย์สร้างสุข มีการขับเคลื่อนงานผ่านโครงการและกิจกรรมที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน โดยมีลักษณะสำคัญคือ การบูรณาการภารกิจด้านสวัสดิการสังคม การพัฒนาศักยภาพ การสร้างอาชีพและรายได้ การลดภาระค่าใช้จ่าย การจัดการปัญหาทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและบริการของรัฐ โดยมุ่งตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านเป็ด ทั้งเด็กและเยาวชน ครอบครัว ผู้สูงอายุ คนพิการ และกลุ่มเปราะบาง

เมื่อจำแนกการดำเนินงานตามประเด็นสำคัญ พบว่า ศูนย์สร้างสุขมีโครงการและกิจกรรมรวมทั้งสิ้น 33 โครงการ/กิจกรรม แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านลดรายจ่าย 6 โครงการ/กิจกรรม ด้านสร้างรายได้ 5 โครงการ/กิจกรรม ด้านการจัดการหนี้สิน 1 โครงการ/กิจกรรม ด้านการพัฒนาคน 13 โครงการ/กิจกรรม และด้านการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ 8 โครงการ/กิจกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานที่มีความหลากหลายและครอบคลุมทั้งมิติการช่วยเหลือ การพัฒนา และการเสริมสร้างศักยภาพของประชาชน

1. ด้านการลดรายจ่าย มีจำนวน 6 โครงการ/กิจกรรม โดยมุ่งลดภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นกับประชาชน โดยเฉพาะครอบครัวที่มีฐานะยากจน กลุ่มเปราะบาง คนพิการ ผู้สูงอายุ และครัวเรือนที่ประสบข้อจำกัดด้านที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย โครงการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมในรูปแบบเงินสงเคราะห์เด็กในครอบครัวยากจน หน่วยเคลื่อนที่ออกบัตรคนพิการซึ่งช่วยลดภาระค่าเดินทางและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงบริการ โครงการบ้านพอเพียงสำหรับซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของผู้ยากจน โครงการบ้านที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก โครงการให้บริการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในภาวะยากลำบาก และโครงการปรับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ ลักษณะการดำเนินงานดังกล่าวสะท้อนว่า ศูนย์สร้างสุขให้ความสำคัญกับการ ลดความเปราะบางของครัวเรือนผ่านการลดภาระค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านการเดินทาง ที่อยู่อาศัย การดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ และคนพิการ ทั้งยังเป็นการจัดสวัสดิการที่มุ่งให้ความช่วยเหลือ สอดคล้องกับสภาพปัญหาของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งช่วยให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความมั่นคงมากขึ้น

2. ด้านการสร้างรายได้ มีจำนวน 5 โครงการ/กิจกรรม มุ่งส่งเสริมทักษะ ความสามารถ และโอกาสทางเศรษฐกิจของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ โครงการอบรมอาชีพคนพิการและผู้ดูแลคนพิการ โครงการเสริมสร้างทักษะและสมรรถนะและโอกาสในการจ้างงานผู้สูงอายุ โครงการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมการเรียนรู้ผู้สูงอายุในชุมชนที่เชื่อมโยงสู่อาชีพ โครงการเยาวชนต้นกล้าดีสร้างรายได้ Restart ชีวิต และโครงการสวนครัว 3 ไร่ Smart Farming การดำเนินงานในด้านนี้มีลักษณะสำคัญคือ การเปลี่ยนจากการให้ความช่วยเหลือไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง โดยใช้การพัฒนาทักษะอาชีพ การสร้างโอกาสในการจ้างงาน และการพัฒนาแหล่งผลิตในชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญ ทั้งยังครอบคลุมประชาชนหลายช่วงวัย ตั้งแต่เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ดูแลคนพิการ จึงสะท้อนแนวทางการพัฒนาที่มุ่งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่ประชาชนตาม ศักยภาพและบริบทของแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะกิจกรรมสวนครัว 3 ไร่ Smart Farming ซึ่งมีลักษณะเชื่อมโยง การใช้พื้นที่ การผลิตอาหาร และการสร้างรายได้เข้าด้วยกัน สะท้อนแนวคิดการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ทั้งในมิติการลดค่าใช้จ่ายและการสร้างรายได้ ขณะที่โครงการสำหรับเยาวชนและผู้สูงอายุสะท้อนการสร้างโอกาสให้คนแต่ละช่วงวัยสามารถมีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมตามศักยภาพของตนเอง

3. ด้านการจัดการหนี้สิน มีจำนวน 1 โครงการ/กิจกรรม ได้แก่ โครงการเสริมสร้างความรู้ด้านการเงิน การออม และการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการคนพิการ แม้จะมีจำนวนโครงการไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น แต่มีความสำคัญในฐานะกลไกด้าน การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจของกลุ่มเป้าหมาย โดยมุ่งพัฒนาความรู้และ

ทักษะด้านการบริหารจัดการทางการเงิน ส่งเสริมการออม และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและสวัสดิการที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ การดำเนินงานดังกล่าวสะท้อนว่า ศูนย์สร้างสุขมีได้มุ่งแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่มีความพยายามในการสร้างความรู้และทักษะที่ช่วยให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรของตนเองได้ดีขึ้น ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน

4. ด้านการพัฒนาคน ด้านการพัฒนาคนเป็นด้านที่มีจำนวนโครงการและกิจกรรมมากที่สุด คือ 13 โครงการ/กิจกรรม สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาศักยภาพของคนและครอบครัวเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำเนินงานศูนย์สร้างสุข โดยมีกิจกรรมตั้งแต่การสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน กิจกรรมโรงเรียนครอบครัว การเรียนรู้ด้านการพัฒนาสตรีและครอบครัว Smart Kids Smart Play Zone การอบรม อพม. เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุและเด็ก การสำรวจข้อมูลความเข้มแข็งของครอบครัวตามมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง โรงเรียนปลอดภัย ศูนย์ชุมชนคุ้มครองเด็กต้นแบบ การส่งเสริมทักษะการเลี้ยงลูกด้วยวินัยเชิงบวก การส่งเสริมความเข้มแข็งของสภาเด็กและเยาวชน การติดตามเด็กหลุดออกนอกระบบการศึกษา Thailand Zero Dropout (TZD) โครงการเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชน และการประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนการขับเคลื่อนศูนย์สร้างสุข จังหวัดขอนแก่น จากลักษณะของโครงการจะเห็นได้ว่า การพัฒนาคนของศูนย์สร้างสุข มีความครอบคลุมตั้งแต่ ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และกลไกเครือข่าย โดยเฉพาะการพัฒนาเด็กและเยาวชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย การพัฒนาทักษะของผู้ปฏิบัติงาน และการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน

ประเด็นที่มีความสำคัญ คือ การดำเนินงานด้านเด็กและเยาวชนมีได้มุ่งเพียงการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้ แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างพื้นที่ปลอดภัย การพัฒนาทักษะการเลี้ยงดู การเสริมสร้างบทบาทของสภาเด็กและเยาวชน และการติดตามเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานที่พยายามเชื่อมโยง การป้องกัน การคุ้มครอง และการพัฒนาเด็กและเยาวชน เข้าไว้ด้วยกัน

ขณะเดียวกัน การดำเนินงานด้านครอบครัวและชุมชน เช่น โรงเรียนครอบครัว การสำรวจความเข้มแข็งของครอบครัว และโครงการเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชน แสดงให้เห็นถึงความพยายามสร้าง “ทุนทางสังคม” ภายในพื้นที่ โดยให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและแก้ไขปัญหาของประชาชน ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนในการพัฒนาพื้นที่

5. ด้านการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ ด้านการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ มีจำนวน 8 โครงการ/กิจกรรม มุ่งให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการ และบริการทางสังคมที่พึงได้รับ โดยครอบคลุมทั้งเด็ก แม่วัยรุ่น ผู้สูงอายุ ครอบครัว และกลุ่มเปราะบาง ประกอบด้วย การติดตามแม่วัยรุ่นที่ได้รับเงินอุดหนุนเด็กแรกเกิดจำนวน 31 คน โครงการติดตามเด็กพันเอกเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับแม่วัยรุ่นและครอบครัว โครงการบริหารและคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ โครงการบริหารและคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุในชุมชน โครงการเสริมสร้างกลไกการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน (ศพอส.) โครงการสร้างเสริมสวัสดิการสังคมผ่านสมุดพกครอบครัวอิเล็กทรอนิกส์ และกิจกรรม Kick Off “ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด : ลานอีก สานใจ คนทุกช่วงวัย”

การดำเนินงานในด้านนี้สะท้อนบทบาทของศูนย์สร้างสุขในฐานะ กลไกเชื่อมโยงประชาชนกับระบบสวัสดิการและสิทธิของรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มที่อาจมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการ เช่น เด็กในครอบครัวยากจน แม่วัยรุ่น ผู้สูงอายุ และกลุ่มเปราะบาง การติดตามและประสานสิทธิอย่างต่อเนื่องช่วยลดโอกาสที่ประชาชนจะตกหล่นจากระบบสวัสดิการ และทำให้การจัดบริการมีความสอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

6.3 การสังเคราะห์ภาพรวมการดำเนินงาน

เมื่อพิจารณาการดำเนินงานทั้ง 5 ด้านร่วมกัน พบว่า โครงการและกิจกรรมของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีลักษณะ ครอบคลุมตั้งแต่การลดภาระ การสร้างโอกาส การพัฒนาศักยภาพ ไปจนถึงการสร้างหลักประกันทางสังคม กล่าวคือ ด้านลดรายจ่ายมุ่งลดภาระของครัวเรือน ด้านสร้างรายได้มุ่งเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจ ด้านการจัดการหนี้สินมุ่งสร้างความรู้และภูมิคุ้มกันทางการเงิน ด้านการพัฒนาคนมุ่งเสริมสร้างศักยภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน และด้านการเข้าถึงสิทธิมุ่งให้ประชาชนได้รับสิทธิและสวัสดิการที่เหมาะสม

ในมุมมองเชิงระบบ สามารถมองการดำเนินงานดังกล่าวเป็น ห่วงโซ่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่มีความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ การช่วยลดรายจ่ายช่วยลดภาระของครัวเรือน ขณะที่การสร้างรายได้ช่วยเพิ่มศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง การจัดการหนี้สินช่วยเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่วนการพัฒนาคนช่วยเพิ่มศักยภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน และการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิช่วยสร้างหลักประกันและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการของรัฐ ดังนั้น โครงการและกิจกรรมแต่ละด้านจึงมิได้แยกขาดจากกัน แต่มีศักยภาพในการสนับสนุนและเสริมพลังซึ่งกันและกัน

ข้อค้นพบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขมีลักษณะ “การพัฒนาคนตามช่วงวัยและตามระดับความเปราะบาง” โดยเด็กและเยาวชนได้รับการดูแลทั้งด้านพัฒนาการ ความปลอดภัย การศึกษา และการมีส่วนร่วม ผู้สูงอายุได้รับการดูแลด้านสิทธิ สวัสดิการ สุขภาวะ และการสร้างอาชีพ ขณะที่คนพิการและกลุ่มเปราะบางได้รับการช่วยเหลือทั้งด้านสวัสดิการ การพัฒนาทักษะอาชีพ และการสร้างรายได้ ส่วนครอบครัวและชุมชนได้รับการเสริมสร้างศักยภาพในการจัดการปัญหาและพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ จำนวนโครงการในแต่ละด้านยังสะท้อน ทิศทางการดำเนินงานที่ให้น้ำหนักกับการพัฒนาคนควบคู่กับการจัดสวัสดิการ โดยด้านการพัฒนาคนมีจำนวนโครงการมากที่สุด รองลงมาคือด้านการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ ด้านลดรายจ่าย ด้านสร้างรายได้ และด้านการจัดการหนี้สินตามลำดับ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนว่า ศูนย์สร้างสุขไม่ได้มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าเพียงอย่างเดียว แต่มีความพยายามเชื่อมโยงการสงเคราะห์และการคุ้มครองเข้ากับการพัฒนาศักยภาพ เพื่อให้ประชาชนสามารถก้าวไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

โดยสรุป การดำเนินงานผ่านโครงการและกิจกรรมของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีลักษณะเป็น การพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวมและบูรณาการ ครอบคลุมทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การคุ้มครอง การจัดสวัสดิการ และการสร้างศักยภาพของประชาชน โดยมีประชาชนและกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เป็น ศูนย์กลางของการดำเนินงาน และใช้โครงการ/กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงทรัพยากร ความเชี่ยวชาญ และภารกิจของหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

7. การติดตามการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด

จากการถอดบทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการติดตามการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด พบว่า การติดตามงานมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ดำเนินควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ โดยอาศัยการประชุม การรายงานผล การประสานงานระหว่างหน่วยงาน การติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรม การตรวจสอบความพร้อมด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนการรับฟังความคิดเห็นและปัญหาอุปสรรคจากกลุ่มเป้าหมายภายหลังการดำเนินกิจกรรม กระบวนการดังกล่าวสะท้อนว่า การติดตามงานมิได้มุ่งเพียงการตรวจสอบว่าโครงการหรือกิจกรรมดำเนินการแล้วเสร็จหรือไม่ แต่ยังมีบทบาทในการเรียนรู้ร่วมกัน ปรับปรุงการดำเนินงาน และนำข้อมูลที่ได้กลับมาใช้ในการพัฒนาการทำงานในระยะต่อไป

ประการแรก พบว่า การประชุมและการรายงานผลการดำเนินงาน เป็นกลไกหลักของการติดตามงาน โดยผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการประชุมและรายงานผลตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รวมถึงการเข้าร่วมประชุมติดตามร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อเสนอผลการดำเนินงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนงานของศูนย์สร้างสุข กระบวนการดังกล่าวช่วยให้แต่ละหน่วยงานได้รับทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงาน และเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความเข้าใจร่วมและการปรับทิศทางการทำงานให้สอดคล้องกัน

ประการที่สอง คือ การติดตามและประสานงานระหว่างหน่วยงาน โดยมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานด้านการพัฒนาสังคมและเทศบาลเมืองบ้านเป็ด รวมถึงการติดตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนกิจกรรมให้ดำเนินไปตามแผน กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การติดตามงานของศูนย์สร้างสุขมีลักษณะของการติดตามผ่านเครือข่าย มิใช่การติดตามโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว โดยการประสานงานมีบทบาทในการเชื่อมโยงข้อมูล ความก้าวหน้า และทรัพยากรระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาหรือสนับสนุนการดำเนินงานได้อย่างทันท่วงที

ประการที่สาม พบว่า การติดตามในระดับกิจกรรมและกระบวนการดำเนินงาน มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมก่อนและระหว่างการจัดกิจกรรม เช่น การตรวจสอบสถานที่ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และการตรวจสอบทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการ การติดตามในลักษณะนี้มีความสำคัญต่อการควบคุมคุณภาพของกระบวนการดำเนินงาน เพราะช่วยให้สามารถค้นพบข้อจำกัดหรือปัญหาที่อาจส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรม และสามารถปรับแก้ได้ก่อนที่จะส่งผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายหรือผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

ประการที่สี่ คือ การติดตามเพื่อสะท้อนปัญหา อุปสรรค และหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน โดยผู้เข้าร่วมมีการนำผลการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรคเข้าสู่การประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การติดตามไม่ได้มีลักษณะเป็นเพียงการรายงานเพื่อรับทราบ แต่มีลักษณะเป็น กลไกการเรียนรู้และการปรับตัวของระบบการทำงาน กล่าวคือ ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติถูกนำกลับมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางปรับปรุงการดำเนินงาน

ประการที่ห้า ซึ่งมีความสำคัญต่อการประเมินผลในเชิงคุณภาพ คือ การติดตามผลภายหลังการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการติดตามกลุ่มอาชีพที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว เพื่อรับฟังความคิดเห็นและสำรวจปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายหลังการอบรม ประเด็นดังกล่าวสะท้อนถึงการติดตามที่ก้าวข้ามจากการประเมินเพียง “ผลผลิตของกิจกรรม” เช่น จำนวนผู้เข้าร่วม หรือการจัดอบรมแล้วเสร็จ ไปสู่การพิจารณา ผลที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินงาน ว่าความรู้หรือทักษะที่ได้รับสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงหรือไม่ และกลุ่มเป้าหมายยังมีข้อจำกัดหรือความต้องการสนับสนุนเพิ่มเติมในประเด็นใด การติดตามในลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพ เนื่องจากการฝึกอบรมเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างรายได้หรือการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน การติดตามหลังการอบรมจึงช่วยให้หน่วยงานสามารถรับรู้ข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจริง เช่น ปัญหาการนำความรู้ไปใช้ ปัญหาทรัพยากร ปัญหาการผลิต หรือข้อจำกัดอื่น ๆ และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปออกแบบการสนับสนุนในระยะต่อไปได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ การที่ผู้เข้าร่วมมีการ ร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่อการกิจการขับเคลื่อนงาน ศูนย์สร้างสุข ยังสะท้อนให้เห็นถึงมิติของการติดตามแบบมีส่วนร่วม โดยข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้ถูกใช้เพียงเพื่อรายงานผล แต่ถูกนำมาใช้เป็นฐานสำหรับการสะท้อนบทเรียนและพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกัน ซึ่งช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและสามารถนำข้อค้นพบไป

ปรับใช้กับกิจกรรมหรือโครงการในอนาคต เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม สามารถสังเคราะห์กระบวนการติดตามการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดได้เป็น **4 ระยะสำคัญ** ได้แก่

- **ระยะที่ 1 การติดตามความก้าวหน้า** ผ่านการประชุม การรายงานผล และการประสานงานระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้ทราบสถานะและความก้าวหน้าของการดำเนินงาน
- **ระยะที่ 2 การติดตามกระบวนการดำเนินงาน** โดยตรวจสอบความพร้อมด้านสถานที่ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อให้กิจกรรมสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- **ระยะที่ 3 การติดตามปัญหาและการปรับปรุงงาน** โดยนำปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเข้าสู่การประชุมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินงาน
- **ระยะที่ 4 การติดตามผลหลังดำเนินงาน** โดยเฉพาะการติดตามกลุ่มเป้าหมายหลังเข้าร่วมกิจกรรมหรือผ่านการฝึกอบรม เพื่อประเมินการนำความรู้ไปใช้ รับฟังความคิดเห็น และค้นหาความต้องการสนับสนุนเพิ่มเติม

จากการสังเคราะห์ดังกล่าว พบว่า การติดตามงานของศูนย์สร้างสุขมีลักษณะใกล้เคียงกับ “วงจรการเรียนรู้จากการปฏิบัติ” (Learning Cycle) กล่าวคือ มีการดำเนินงาน → ติดตามและเก็บข้อมูล → สะท้อนผลและปัญหา → ร่วมกันวิเคราะห์ → ปรับปรุงแนวทาง → นำไปดำเนินงานต่อ ซึ่งเป็นลักษณะของการบริหารงานที่ไม่ได้มองแผนงานเป็นสิ่งตายตัว แต่เปิดโอกาสให้เกิดการปรับตัวตามข้อมูลและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่

จึงสามารถกล่าวได้ว่า จุดแข็งของระบบติดตามงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดอยู่ที่การเชื่อมโยง “การติดตาม” เข้ากับ “การประสานงานและการเรียนรู้ร่วมกัน” กล่าวคือ เมื่อพบปัญหาไม่ได้หยุดอยู่เพียงการรายงาน แต่มีการนำปัญหาเข้าสู่กระบวนการหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อค้นหาแนวทางแก้ไข ขณะเดียวกัน การติดตามกลุ่มเป้าหมายหลังดำเนินกิจกรรมยังช่วยให้ศูนย์ได้รับข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับบริการโดยตรง ทำให้สามารถมองเห็นผลของการดำเนินงานในระดับที่ลึกกว่าการวัดเพียงจำนวนกิจกรรมหรือจำนวนผู้เข้าร่วม อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลยังสามารถมองเห็นประเด็นที่ควรพัฒนา คือ การทำให้ระบบติดตามมีเครื่องมือและตัวชี้วัดร่วมที่ชัดเจน ระหว่างหน่วยงาน เนื่องจากการติดตามในปัจจุบันมีทั้งการประชุม การรายงาน และการประสานงาน แต่หากสามารถพัฒนาระบบข้อมูลร่วม เช่น การกำหนดผลลัพธ์ร่วมของแต่ละกิจกรรม การบันทึกความก้าวหน้า ปัญหา การแก้ไข และผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ศูนย์สามารถสะสมองค์ความรู้และใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การติดตามการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดสามารถสรุปเชิงวิชาการได้ว่าเป็นกระบวนการติดตามแบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงการกำกับความก้าวหน้า การประสานงาน การแก้ไขปัญหา และการเรียนรู้จากผลการดำเนินงานเข้าด้วยกัน โดยมีทั้งการติดตามในระดับกระบวนการและการติดตามผลภายหลังการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการติดตามกลุ่มอาชีพหลังการฝึกอบรม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานสามารถปรับปรุงและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาศูนย์สร้างสุขจากการเป็นเพียงพื้นที่จัดกิจกรรม ไปสู่การเป็น กลไกการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมของภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่

ส่วนที่ 3

ผลการดำเนินงานและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

1. มองความสำเร็จของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดผ่านโครงการ/กิจกรรม

การมองความสำเร็จที่เกิดขึ้นในศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดผ่านโครงการ/กิจกรรมที่มีการดำเนินงาน โดยแยกออกเป็น 5 ด้าน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ด้านต่าง ๆ ที่หน่วยงานได้สนับสนุนการขับเคลื่อนมากน้อยแค่ไหน เพื่อนำผลที่เกิดขึ้น มาวางแผนในการพัฒนาต่อยอดการดำเนินงานได้ ดังนี้

ด้านการดำเนินงาน	ความสำเร็จ	อุปสรรคที่เจอ	ต้องพัฒนาต่อ
ด้านลดรายจ่าย จำนวน 6 โครงการ/ กิจกรรม	- ลดรายจ่ายในการเดินทางเพื่อเข้าถึงบริการ (บัตรคนพิการ) สามารถอำนวยความสะดวกในพื้นที่โดยกลุ่มเป้าหมายไม่ต้องเดินทางไปรับบริการ - ที่อยู่อาศัย มีการซ่อมแซมบ้าน, ที่อยู่อาศัย (เด็ก, คนพิการ, ผู้สูงอายุ, บ้านพอเพียง) อย่างครอบคลุม ทำให้ลดรายจ่ายในจ่ายเงินซ่อมเอง - กองทุนสวัสดิการชุมชน มีการช่วยเหลือสมาชิกในการนอนโรงพยาบาล, ค่าทำศพ	- บุคลากรไม่เพียงพอต่อการให้บริการ ต้องอาศัยแกนนำ ผู้ใหญ่บ้านในการประชาสัมพันธ์สำรวจ - ผู้นำชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์เป้าหมายและการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร - ประเด็นเงินสงเคราะห์การให้แล้วจบยังขาดการติดตามและประเมินผลช่วยเหลือว่าผู้ที่ได้รับการจัดสรรเงินสงเคราะห์ไปสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองหรือไม่ - จำนวนกองทุนสมาชิกน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด ทำให้การบริหารจัดการมีน้อยส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งที่ในปัจจุบันยังต้องมีการพัฒนาอยู่	- ผู้บริหารแต่ละกระทรวงต้องสื่อสารกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานนั้นให้เข้าใจ พร้อมทั้งดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย - มีการติดตามส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับสิทธิสวัสดิการได้อย่างยั่งยืน - พัฒนาบุคลากรเจ้าหน้าที่ให้มีทักษะจำเป็นและเหมาะสมต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างอันเป็นประโยชน์ต่อประชาชน พร้อมทั้งพัฒนาบุคลากรที่เป็นแกนนำในพื้นที่ในการช่วยเหลือเบื้องต้นหรือพิจารณาเบื้องต้นก่อนส่งประสานงาน - พัฒนาศักยภาพกรรมการฯ กองทุน เพื่อให้การประชาสัมพันธ์ไปยังคนในชุมชนในการสมัคร

			เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน
ด้านสร้างรายได้ จำนวน 5 โครงการ/ กิจกรรม	- เกิดรายได้ในครัวเรือน - ครอบครัวอบอุ่น และสร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีของคนในครอบครัว - ยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน - มีคุณค่า / เกิดศักดิ์ศรี - มีการประกอบอาชีพเพิ่มเติมจากอาชีพที่เคยทำ	- ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานในพื้นที่ - งบประมาณที่สนับสนุนมีเพียงตามโครงการ/กิจกรรมเท่านั้น - ศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายมีความจำกัดในการพัฒนา เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการ ทำได้ในบางกิจกรรม บางงานเท่านั้น - ขาดการส่งเสริมช่องทางการตลาดใหม่ ๆ โดยเฉพาะตลาดออนไลน์ เช่น TIKTOK เป็นต้น	- สร้างผู้นำในแต่ละกลุ่มอาชีพให้มีความชำนาญสามารถที่จะเป็นวิทยากรถ่ายทอดในชุมชนได้ - สร้างแรงจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนารายได้ของแต่ละบุคคล - จัดทำแผนการดำเนินงาน พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่อง - พัฒนาทักษะทางเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการพัฒนาตลาด - สร้างความร่วมมือกับ CRS มาช่วยในส่วนที่ทรัพยากร หรือ งบประมาณจากหน่วยงานรัฐมีข้อจำกัด - บูรณาการความร่วมมือกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง
ด้านการจัดการหนี้สิน จำนวน 1 โครงการ/ กิจกรรม	- กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมมีความรู้และช่องทางขอคำปรึกษาในการจัดการหนี้สิน - มีช่องทางเพิ่มรายได้	- ไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย - จำนวนโครงการและกิจกรรมในประเด็นมีน้อยเกินไป - กลุ่มเป้าหมายไม่สามารถดำเนินการตามขั้นตอนกระบวนการและเงื่อนไขที่กำหนดได้	- ขยายให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี ผู้มีรายได้น้อย - พัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายให้สามารถทำตามเงื่อนไขที่กำหนดได้
ด้านการพัฒนาคน จำนวน 13	- พื้นที่ให้การสนับสนุนทุกมิติ ทั้งบุคลากร งบประมาณและสถานที่	- คนในพื้นที่มีบทบาทภารกิจที่หลากหลายทำให้บางโครงการกิจกรรม	- ต้องมีการส่งเสริมความรู้และความชำนาญเฉพาะ

โครงการ/ กิจกรรม	- เกิดการบูรณาการในที่อย่างเข้มแข็งโดยมีเทศบาลเมืองบ้านเป็ดเป็นพี่หลักในการขับเคลื่อนงาน - คนในพื้นที่ความเป็นจิตอาสา ร่วมกันขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ - ผู้นำมีความเข้มแข็งมีกลไกการทำงานที่เป็นทีม - คนในพื้นที่ได้รับการจัดสรรสวัสดิการเพิ่มมากขึ้น	- ต้องกระทบต่อจำนวนคนที่เข้าร่วม - คนทำงานยังไม่ได้การดูแลอย่างเป็นระบบ เช่น ค่าตอบแทนล่วงเวลา - การรับภารกิจงานที่เกินไป ทำให้ประสิทธิภาพงานออกมาไม่ดีเท่าที่ควร - ขาดการสนับสนุนเรื่องงบประมาณในเวทีทำความเข้าใจ ในการกระบวนกรจึงส่งผลกระทบต่อ การเกิดปัญหาอุปสรรค ในการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง	- ด้านให้กับบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง - กระบวนการของคนในพื้นที่ยังขาดความต่อเนื่องจำเป็นจะต้องมีการส่งเสริมกระบวนการให้ทำงานอย่างเป็นระบบ - ทุกกลุ่มเป้าหมายต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง - ต้องมีกระบวนการในการสร้างความเข้าใจ และให้กำลังใจกันและกัน ทั้งคนขับเคลื่อนงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และแกนนำในชุมชน
ด้านการส่งเสริมเข้าถึงสิทธิ จำนวน 8 โครงการ/ กิจกรรม	- กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงสิทธิครบ 100% - เกิดเครือข่ายที่พากลุ่มเปราะบางเข้าสู่สวัสดิการ	- ความท้าทายในพื้นที่ คือ ความยั่งยืนของการทำงานในพื้นที่เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงสวัสดิการ - กระทรวงอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมน้อย	- สำรวจผู้ตกหล่นเพิ่มเติมรวมทั้งสวัสดิการรายใหม่ - ส่งเสริมพื้นที่กลางในการรับเรื่องสวัสดิการ/สิทธิ - ส่งเสริมความรู้อย่างต่อเนื่อง

จากตารางข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นการดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด โดยพิจารณาความสำเร็จ อุปสรรค และประเด็นที่ต้องพัฒนาต่อในแต่ละด้าน พบว่า การดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขมีความครอบคลุมทั้งด้านการลดรายจ่าย การสร้างรายได้ การจัดการหนี้สิน การพัฒนาคน และการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ โดยผลการดำเนินงานสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน ชุมชน และระบบการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จที่เกิดขึ้นยังมีข้อจำกัดบางประการ โดยเฉพาะด้านความต่อเนื่องของการดำเนินงาน บุคลากร งบประมาณ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน และการติดตามผลลัพธ์ในระยะยาว

1.) ด้านการลดรายจ่าย การดำเนินงานด้านการลดรายจ่ายสะท้อนความสำเร็จในการ ลดภาระค่าใช้จ่ายที่จำเป็นของประชาชนและเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงบริการของรัฐ โดยเฉพาะการจัดหน่วยเคลื่อนที่เพื่อออกบัตรคนพิการในพื้นที่ ซึ่งช่วยลดค่าใช้จ่ายและภาระในการเดินทางของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้โดยไม่ต้องเดินทางออกนอกพื้นที่ นอกจากนี้ การซ่อมแซมและปรับปรุงที่อยู่อาศัยสำหรับเด็ก คนพิการ ผู้สูงอายุ และครัวเรือนยากจน ยังช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายที่ประชาชนต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง และส่งผลต่อความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน ขณะเดียวกัน

กองทุนสวัสดิการชุมชนมีบทบาทในการช่วยเหลือสมาชิกในกรณีเจ็บป่วยหรือเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล รวมถึงการช่วยเหลือค่าจัดการศพ ซึ่งเป็นรูปแบบของการสร้างหลักประกันทางสังคมระดับชุมชน และช่วยลดผลกระทบทางเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นกับครัวเรือน อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญคือ จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอต่อการให้บริการและการดำเนินงานในพื้นที่ จึงต้องพึ่งพาแกนนำชุมชนและผู้นำท้องที่ในการประชาสัมพันธ์สำรวจ และค้นหากลุ่มเป้าหมาย ขณะเดียวกัน ผู้นำชุมชนบางส่วนยังมีความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการช่วยเหลือไม่เพียงพอ ส่งผลต่อระดับความร่วมมือในบางพื้นที่ นอกจากนี้ การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบเงินสงเคราะห์ยังมีลักษณะของการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และยังขาดระบบติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องว่า หลังจากได้รับความช่วยเหลือแล้ว ผู้รับการสงเคราะห์สามารถดำรงชีวิตหรือพึ่งพาตนเองได้มากน้อยเพียงใด สำหรับกองทุนสวัสดิการชุมชน พบข้อจำกัดด้านจำนวนสมาชิกที่ยังมีสัดส่วนไม่มากเมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมด ส่งผลต่อฐานทรัพยากรและความสามารถในการบริหารจัดการกองทุน

ดังนั้น การพัฒนาต่อไปในด้านนี้ควรมุ่งสร้าง ระบบการช่วยเหลือที่ต่อเนื่องจาก “การสงเคราะห์” ไปสู่ “การพึ่งพาตนเอง” โดยผู้บริหารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสื่อสารและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานอย่างชัดเจน ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่และแกนนำชุมชนให้สามารถคัดกรอง สำรวจ และให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นได้ รวมทั้งพัฒนาระบบติดตามคุณภาพชีวิตหลังได้รับความช่วยเหลือ และเสริมศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในการประชาสัมพันธ์และขยายฐานสมาชิก

2.) ด้านการสร้างรายได้ ความสำเร็จด้านการสร้างรายได้ปรากฏทั้งในระดับ เศรษฐกิจ ครอบครัวยุคใหม่ และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ กลุ่มเป้าหมายสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น มีอาชีพเสริมหรือประกอบอาชีพเพิ่มเติมจากอาชีพเดิม และสามารถนำทักษะที่ได้รับไปใช้ในการสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน นอกจากผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจแล้ว ยังพบว่า การมีอาชีพและบทบาทในการสร้างรายได้ช่วยให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้สึกมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และมีความมั่นใจในศักยภาพของตนเอง รวมทั้งส่งผลในทางบวกต่อความสัมพันธ์และความอบอุ่นภายในครอบครัว ผลดังกล่าวสะท้อนว่า การส่งเสริมอาชีพของศูนย์สร้างสุขมีความหมายมากกว่าการเพิ่มรายได้ แต่เป็นกระบวนการ เสริมพลัง (Empowerment) ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ คนพิการ และกลุ่มเปราะบาง ให้สามารถใช้ศักยภาพของตนเองในการสร้างคุณค่าและลดการพึ่งพิงผู้อื่น อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังเผชิญข้อจำกัดด้าน ความต่อเนื่องของการสนับสนุน เนื่องจากงบประมาณส่วนใหญ่ผูกอยู่กับโครงการหรือกิจกรรมเฉพาะครั้ง ทำให้การพัฒนาอาชีพไม่สามารถดำเนินต่อเนื่องได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับ ศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่มมีข้อจำกัด โดยเฉพาะผู้สูงอายุและคนพิการที่อาจสามารถทำกิจกรรมหรืออาชีพได้เพียงบางประเภท นอกจากนี้ ยังพบข้อจำกัดด้านการตลาด โดยเฉพาะการเข้าถึงตลาดออนไลน์และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น TikTok เพื่อประชาสัมพันธ์และจำหน่ายสินค้า

แนวทางการพัฒนาจึงควรเปลี่ยนจาก “การฝึกอาชีพ” ไปสู่ “ระบบพัฒนาอาชีพครบวงจร” ตั้งแต่การพัฒนาทักษะ การผลิต การสร้างแบรนด์ การบริหารจัดการ การตลาด และการจำหน่าย โดยควรสร้างผู้นำหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละกลุ่มอาชีพให้สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ต่อในชุมชน รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายพัฒนารายได้ของตนเอง จัดทำแผนงานและงบประมาณที่ต่อเนื่อง พัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยี และการตลาดออนไลน์ ตลอดจนสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนหรือภาคีเครือข่าย เช่น CSR เพื่อเติมเต็มข้อจำกัดด้านทรัพยากรของภาครัฐ

3.) ด้านการจัดการหนี้สิน ด้านการจัดการหนี้สิน แม้จะมีจำนวนกิจกรรมค่อนข้างจำกัด แต่พบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมได้รับ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการหนี้สินและมีช่องทางในการขอคำปรึกษา รวมถึงสามารถมองเห็นช่องทางในการเพิ่มรายได้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการปัญหาทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในเชิงระบบ พบว่า การดำเนินงานด้านนี้ยังมีข้อจำกัดอย่างชัดเจน

ทั้งในด้าน ความครอบคลุมของกลุ่มเป้าหมาย จำนวนโครงการ/กิจกรรม และความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย ในการปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือกระบวนการที่กำหนด จึงยังไม่สามารถกล่าวได้ว่ากลไกด้านการจัดการหนี้สิน สามารถตอบสนองต่อปัญหาของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างครอบคลุม

ประเด็นดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ปัญหาหนี้สินเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ต้องอาศัยการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเฉพาะเจาะจงมากกว่าการจัดกิจกรรมให้ความรู้เพียงครั้งเดียว ดังนั้น ควรขยายการดำเนินงาน ให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ได้แก่ เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี และผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายให้สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขของกระบวนการจัดการหนี้ได้ ในเชิงการพัฒนา ศูนย์สร้างสุขควรพิจารณาเชื่อมโยง การจัดการหนี้กับการสร้างรายได้และการจัดสวัสดิการ เพราะทั้งสามมิติมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ การลดรายจ่ายช่วยลดภาระครัวเรือน การสร้างรายได้ช่วยเพิ่มความสามารถในการชำระหนี้ และการเข้าถึงสวัสดิการช่วยลดความเสี่ยงที่จะเกิดหนี้จากปัญหาทางสังคม

4.) ด้านการพัฒนาคน ด้านการพัฒนาคนถือเป็นมิติที่มีความโดดเด่นของศูนย์สร้างสุข โดยพบว่า พื้นที่ที่มีความพร้อมในการสนับสนุนทั้ง บุคลากร งบประมาณ และสถานที่ และสามารถสร้างการบูรณาการระหว่างหน่วยงานได้ในระดับหนึ่ง โดยมีเทศบาลเมืองบ้านเป็ดเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงาน นอกจากนี้ ยังพบว่า คนในพื้นที่มีจิตอาสาและพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รวมถึงมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถทำงานเป็นทีม ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพ และประชาชนในพื้นที่สามารถได้รับการจัดสวัสดิการเพิ่มมากขึ้น ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนว่า ทูทางสังคมของพื้นที่ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนความสำเร็จของศูนย์สร้างสุข กล่าวคือ นอกจากทรัพยากรจากหน่วยงานภาครัฐแล้ว ความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ จิตอาสา และศักยภาพของผู้นำชุมชน เป็นทรัพยากรสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับ ภาระงานและบทบาทที่หลากหลายของบุคลากรในพื้นที่ ทำให้บางกิจกรรมไม่สามารถระดมคนเข้าร่วมได้ตามเป้าหมาย ขณะเดียวกัน ผู้ปฏิบัติงานบางส่วนยังไม่ได้รับการดูแลอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะเรื่องค่าตอบแทนและภาระงานที่เพิ่มขึ้น การได้รับมอบหมายภารกิจจำนวนมากอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพและประสิทธิภาพของงาน นอกจากนี้ ยังขาดงบประมาณสำหรับกระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างผู้ปฏิบัติงานและภาคีเครือข่าย

ดังนั้น การพัฒนาควรมุ่งสร้าง ระบบสนับสนุนคนทำงาน ควบคู่กับการพัฒนาความรู้และทักษะเฉพาะด้าน รวมทั้งสร้างระบบการทำงานที่มีความต่อเนื่องและชัดเจน โดยเฉพาะการแบ่งบทบาทและภาระงานที่เหมาะสม นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้าใจและการให้กำลังใจแก่ทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐและแกนนำชุมชน เพราะบุคลากรและแกนนำถือเป็น “กลไกขับเคลื่อน” ที่ทำให้ศูนย์สร้างสุขสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

5.) ด้านการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ ด้านการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิถือเป็นอีกหนึ่งผลสำเร็จที่มีความชัดเจน โดยมีการสะท้อนว่า กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงสิทธิได้ครบถ้วนถึงร้อยละ 100 และเกิดเครือข่ายที่ทำหน้าที่นำพากลุ่มเปราะบางเข้าสู่ระบบสวัสดิการ ผลดังกล่าวสะท้อนบทบาทของศูนย์สร้างสุขในฐานะ กลไกเชื่อมโยงประชาชนกับสิทธิและสวัสดิการของรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการด้วยตนเอง ความสำเร็จดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการให้บริการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง แต่เกิดจากการทำงานของเครือข่ายในพื้นที่ที่สามารถค้นหา คัดกรอง ประสาน และนำกลุ่มเป้าหมายเข้าสู่ระบบสวัสดิการ จึงถือเป็นตัวอย่างของการใช้กลไกพื้นที่เพื่อ ลดช่องว่างระหว่าง “สิทธิที่ประชาชนพึงได้รับ” กับ “ความสามารถในการเข้าถึงสิทธิ” ความท้าทายสำคัญ คือ ความยั่งยืนของระบบการทำงานในพื้นที่ รวมถึงการมีส่วนร่วมของหน่วยงานจากกระทรวงหรือภาคส่วนอื่นที่ยังมีไม่มาก ส่งผลให้ภารกิจด้านการส่งเสริมสิทธิยังพึ่งพาหน่วยงานหลักและกลไกในพื้นที่เป็นสำคัญ

แนวทางการพัฒนาจึงควรให้ความสำคัญกับการสำรวจและค้นหาผู้ที่ยังตกหล่นจากระบบสวัสดิการ รวมถึงการติดตามสิทธิและสวัสดิการรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ควรพัฒนาพื้นที่กลางสำหรับรับเรื่อง และให้คำปรึกษาด้านสิทธิและสวัสดิการ ตลอดจนสร้างระบบเผยแพร่ความรู้ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อให้การเข้าถึงสิทธิไม่ขึ้นอยู่กับการรอรับบริการจากหน่วยงาน แต่ประชาชนสามารถรับรู้และเข้าถึงสิทธิของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

การสังเคราะห์ความสำเร็จในภาพรวม

เมื่อพิจารณาความสำเร็จทั้ง 5 ด้านร่วมกัน สามารถสังเคราะห์ได้ว่า ความสำเร็จของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดไม่ได้จำกัดอยู่ที่จำนวนโครงการหรือจำนวนผู้ได้รับบริการ แต่ปรากฏในรูปของการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตและการพัฒนากลไกการทำงานในพื้นที่ โดยสามารถจำแนกผลสำเร็จออกเป็น 4 ระดับดังนี้

- ระดับที่ 1** ความสำเร็จต่อประชาชนและกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การลดภาระค่าใช้จ่าย การมีรายได้เพิ่มขึ้น การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ การมีความรู้ในการจัดการปัญหาทางเศรษฐกิจ และการได้รับการพัฒนาศักยภาพ
- ระดับที่ 2** ความสำเร็จต่อครัวเรือน ได้แก่ ครัวเรือนมีภาระค่าใช้จ่ายลดลง มีช่องทางในการสร้างรายได้ มีความมั่นคงมากขึ้น และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว
- ระดับที่ 3** ความสำเร็จต่อชุมชน ได้แก่ การเกิดจิตอาสา การมีผู้นำที่เข้มแข็ง การเกิดกลุ่มอาชีพ การมีกองทุนสวัสดิการชุมชน และการมีเครือข่ายที่ช่วยค้นหาและนำกลุ่มเปราะบางเข้าสู่ระบบสวัสดิการ
- ระดับที่ 4** ความสำเร็จต่อระบบการทำงาน ได้แก่ การเกิดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การมีเทศบาลเมืองบ้านเป็ดเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน การนำทรัพยากรจากหลายภาคส่วนมาใช้ร่วมกัน และการเกิดพื้นที่กลางสำหรับการประสานงานและให้บริการประชาชน

จากผลการถอดบทเรียนยังพบ “ช่องว่างระหว่างความสำเร็จในระดับโครงการกับความยั่งยืนในระดับระบบ” กล่าวคือ โครงการและกิจกรรมสามารถสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมให้แก่กลุ่มเป้าหมายได้ แต่ข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร ความต่อเนื่อง และการติดตามผล ทำให้ผลลัพธ์บางส่วนยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระยะยาวได้อย่างเต็มที่ประเด็นนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาศูนย์สร้างสุข เพราะสะท้อนว่า “การมีโครงการที่ประสบความสำเร็จ” กับ “การมีระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน” เป็นคนละระดับของความสำเร็จ ดังนั้น การพัฒนาศูนย์สร้างสุขในระยะต่อไปควรให้ความสำคัญกับการสร้างระบบที่ทำให้ผลจากโครงการหนึ่งสามารถต่อยอดไปสู่อีกโครงการหนึ่ง และสามารถเชื่อมโยงการช่วยเหลือระยะสั้นไปสู่การพัฒนาในระยะยาวได้

ภาพที่ 2 การถอดบทเรียน

จากข้อมูลทั้งหมด สามารถสรุปเป็นข้อค้นพบสำคัญได้ว่า

“ความสำเร็จของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดเกิดจากการบูรณาการการช่วยเหลือ การพัฒนา และการสร้างโอกาส โดยมีพื้นที่และเครือข่ายชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงประชาชนกับทรัพยากรและบริการของรัฐ แต่ความยั่งยืนของผลลัพธ์ยังขึ้นอยู่กับพัฒนาระบบติดตาม การจัดสรรทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง การเสริมศักยภาพบุคลากร และการเปลี่ยนจากความร่วมมือเฉพาะกิจไปสู่การเป็นเจ้าของเป้าหมายร่วมกันของทุกภาคส่วน” กล่าวอีกนัยหนึ่ง ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีพัฒนาการจาก “การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา” → “การส่งเสริมศักยภาพ” → “การสร้างโอกาส” → “การเชื่อมโยงสิทธิและสวัสดิการ” แต่การก้าวไปสู่ระดับที่สูงขึ้น คือ “การสร้างระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนโดยชุมชนและภาคีเครือข่ายร่วมเป็นเจ้าของ” ยังเป็นโจทย์สำคัญที่ต้องพัฒนาต่อไป

2. บทเรียนที่ได้รับ

จากการถอดบทเรียนการดำเนินงานศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด พบว่า ศูนย์สร้างสุขมีพัฒนาการจากการเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการและกิจกรรมด้านสวัสดิการสังคม ไปสู่การเป็น กลไกกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ภาคีเครือข่าย และชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย โดยการดำเนินงานครอบคลุมทั้งการลดรายจ่าย การสร้างรายได้ การจัดการหนี้สิน การพัฒนาคน และการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ บทเรียนสำคัญที่พบ คือ ความสำเร็จของศูนย์สร้างสุขไม่ได้เกิดจากโครงการหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยลำพัง แต่เกิดจากการเชื่อมโยง “คน-งาน-ทรัพยากร-เครือข่าย-พื้นที่” เข้าด้วยกัน โดยมีเทศบาลเมืองบ้านเป็ดและกลไกในพื้นที่เป็นแกนกลางในการประสานการทำงาน ขณะที่หน่วยงานภาคีต่างนำภารกิจ ความเชี่ยวชาญ บุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรของตนเข้ามาสนับสนุน

การทำงานร่วมกันในปัจจุบันยังมีลักษณะ “ร่วมมือและประสานงานตามภารกิจ” มากกว่าการ “ร่วมรับผิดชอบต่อเป้าหมายเดียวกัน” ดังนั้น การยกระดับศูนย์สร้างสุขในระยะต่อไปจำเป็นต้องพัฒนาจากการทำงานแบบโครงการไปสู่การจัดการเชิงระบบและการมีเป้าหมายร่วมของทุกภาคส่วน

2.1 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

2.1.1 ปัจจัยด้านผู้นำและผู้รับผิดชอบ จากการถอดบทเรียนพบว่า ผู้นำและผู้รับผิดชอบในพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของศูนย์สร้างสุข โดยเฉพาะเทศบาลเมืองบ้านเป็ดซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการประสานและขับเคลื่อนงาน รวมถึงผู้นำชุมชน แกนนำ และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ผู้นำที่มีความเข้าใจบริบทของพื้นที่และสามารถเชื่อมโยงหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ช่วยลดข้อจำกัดด้านการประสานงานและทำให้การดำเนินกิจกรรมสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การมีแกนนำชุมชนและจิตอาสาช่วยสนับสนุนการสำรวจ คัดกรอง ประชาสัมพันธ์ และติดตามกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในกรณีที่บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐมีจำนวนจำกัด

บทเรียนที่สำคัญคือ การพึ่งพาผู้นำหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งมากเกินไปอาจเป็นข้อจำกัดต่อความยั่งยืน จึงควรพัฒนาผู้นำและแกนนำในหลายระดับ เพื่อให้เกิดการกระจายบทบาทและสามารถทำงานทดแทนกันได้

2.1.2 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนความสำเร็จ โดยพบการมีส่วนร่วมตั้งแต่การประชุม การเสนอความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การสนับสนุนทรัพยากร และการติดตามผล รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ จุดแข็งของศูนย์สร้างสุข คือ การมีพื้นที่กลางที่ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถเข้ามาพบปะ แลกเปลี่ยน และทำงานร่วมกัน ส่งผลให้สามารถนำความเชี่ยวชาญของแต่ละหน่วยงานมาเติมเต็มกันได้ ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมยังมีความแตกต่างกัน

โดยการมีส่วนร่วมในระดับ การดำเนินกิจกรรม ค่อนข้างชัดเจน ขณะที่การมีส่วนร่วมในระดับ การวิเคราะห์ ปัญหา การกำหนดเป้าหมาย และการวางแผนร่วมกัน ยังไม่สม่ำเสมอ ดังนั้น บทเรียนสำคัญคือควรยกระดับการมีส่วนร่วมจาก “ร่วมทำ” ไปสู่ “ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์”

2.1.3 ปัจจัยด้านหน่วยงานและภาคีเครือข่าย ศูนย์สร้างสุขมีความสำเร็จจากการนำ ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรที่แตกต่างกันของแต่ละหน่วยงาน มาใช้ร่วมกัน โดยหน่วยงานด้านการพัฒนา สังคมมีความเชี่ยวชาญด้านสิทธิ สวัสดิการ การคุ้มครอง และการพัฒนากลุ่มเปราะบาง ขณะที่หน่วยงาน ด้านการศึกษาเข้ามาสนับสนุนเรื่องเด็ก เยาวชน สถานศึกษา บุคลากร และทรัพยากรทางการศึกษา ส่วนองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีอื่น ๆ สนับสนุนทรัพยากร บุคลากร สถานที่ และการดำเนินงานในพื้นที่ การมีเครือข่ายดังกล่าวทำให้ศูนย์สร้างสุขสามารถตอบสนองต่อปัญหาที่มีความซับซ้อนและครอบคลุมหลายมิติ ได้มากกว่าการดำเนินงานโดยหน่วยงานเดียว และยังพบข้อจำกัดว่า แต่ละหน่วยงานยังยึดโยงกับภารกิจของ ตนเองเป็นหลัก และบางหน่วยงานยังเข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนัก จึงควรพัฒนาความสัมพันธ์จากการเป็น “เครือข่ายที่มาช่วยกันทำกิจกรรม” ไปสู่ “ภาคีร่วมรับผิดชอบต่อเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่”

2.1.4 ปัจจัยด้านทรัพยากรและงบประมาณ ทรัพยากรที่สนับสนุนความสำเร็จไม่ได้จำกัด เฉพาะงบประมาณ แต่ประกอบด้วย บุคลากร องค์ความรู้ สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เครือข่าย และทรัพยากรจาก ชุมชน โดยการสนับสนุนจากพื้นที่และภาคีเครือข่ายช่วยให้สามารถดำเนินโครงการและกิจกรรมได้อย่างเป็น รูปธรรม ข้อจำกัดที่พบอย่างต่อเนื่อง คือ งบประมาณส่วนใหญ่ผูกกับโครงการหรือกิจกรรมเป็นครั้ง ๆ ทำให้ กิจกรรมบางประเภทขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพัฒนาอาชีพ การติดตามกลุ่มเป้าหมาย และกระบวนการ สร้างความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน บทเรียนจึงชี้ว่า การพัฒนาศูนย์สร้างสุขจำเป็นต้องเปลี่ยนแนวคิดจาก “งบประมาณเพื่อทำกิจกรรม” ไปสู่ “งบประมาณเพื่อสร้างผลลัพธ์” และควรมีการระดมทรัพยากรจาก ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคีเครือข่ายเพิ่มเติม เพื่อเสริมข้อจำกัดด้านงบประมาณภาครัฐ

2.1.5 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการที่เอื้อต่อความสำเร็จประกอบด้วย การมีเทศบาลเมืองบ้านเป็ดเป็นกลไกหลัก การประชุมร่วม การประสานงานระหว่างหน่วยงาน การกำหนด บทบาทตามภารกิจ การติดตามผล และการถอดบทเรียน โดยเฉพาะการมี ผู้ประสานงานในพื้นที่ เป็นกลไก สำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงหน่วยงานกับประชาชนและกลุ่มเป้าหมาย ทำให้การดำเนินงานสามารถตอบสนองต่อ สภาพปัญหาในพื้นที่ได้ การบริหารจัดการยังมีข้อจำกัดด้านการแบ่งบทบาท ความต่อเนื่องของการติดตาม และ ระบบข้อมูลร่วม ดังนั้น ควรพัฒนาระบบบริหารจัดการที่มี เป้าหมายร่วม แผนร่วม ตัวชี้วัดร่วม ระบบข้อมูลร่วม และการติดตามผลร่วมกัน

2.1.6 ปัจจัยด้านบริบทและสภาพพื้นที่ บริบทของเทศบาลเมืองบ้านเป็ดเป็นปัจจัยสนับสนุน สำคัญ เนื่องจากพื้นที่มีทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคีเครือข่าย ผู้นำชุมชน และประชาชนที่สามารถเชื่อมโยงเข้า มาร่วมดำเนินงานได้ อีกทั้งยังมีความหลากหลายของกลุ่มประชากรและปัญหาทางสังคม ทำให้เกิดความจำเป็น ในการสร้างกลไกกลางเพื่อจัดการปัญหาแบบองค์รวม การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง จิตอาสา และเครือข่ายในระดับ พื้นที่ ทำให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายของภารกิจ และจำนวน ประชากรที่มากทำให้การดูแลกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึงเป็นความท้าทาย ดังนั้น จำเป็นต้องพัฒนาระบบ การทำงานที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และสามารถขยายผลได้ในระดับชุมชน

2.2 ประเมินระดับความสำเร็จ

ภาพที่ 3 ต้นไม้แห่งความสำเร็จ

ระดับคะแนน	เหตุผล	คิดเป็นร้อยละ
ระดับที่ 1 ยังต้องพัฒนาเพิ่ม	- ต้องมีการเพิ่มเติมกิจกรรมให้มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงงบประมาณดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม - เพิ่มเติมการขอความร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ เนื่องจากการประสานงานที่ผ่านมาเป็นเพียงการเมืองกิจกรรม โครงการตามครั้งคราวเท่านั้น - ต้องมีการพัฒนาในการวางแผนการขับเคลื่อนงานโดยให้มีกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ และอาจจะต้องเวียนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมจากกิจกรรม	ร้อยละ 40
ระดับที่ 2 สำเร็จตามเป้าหมาย	ระดับ 2 จำนวน 7 ความคิดเห็น - ถือว่าสำเร็จตามเป้าหมายการขับเคลื่อนงานและงบประมาณในการเบิกจ่าย - สร้างเครือข่ายภาคประชาชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานได้มากขึ้น - ทุกอย่างในการขับเคลื่อนเริ่มต้นจากการอบรมส่งเสริมในกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ ในการเพิ่มสมรรถนะส่งผลให้การพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น - ทำงานตามบรรลุเป้าหมายโดยให้มีการจัดตั้งศูนย์ซึ่งดำเนินการเรียบร้อยแล้วแต่ยังไม่ได้มีแผนการขับเคลื่อนงานที่เป็นรูปธรรม โดยเทศบาลเอง	ร้อยละ 46.67

	- ทำตามเป้าหมายได้สำเร็จแต่ยังขาดเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนงานควรมีการรวบรวมบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน	
ระดับที่ 3 เป็นพื้นที่นำร่องได้	ระดับ 3 จำนวน 2 ความคิดเห็น - ประโยชน์ของโครงสร้างสุข คือ มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ทำให้คนในพื้นที่ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ - มีการขับเคลื่อนงานที่ดีโดยพื้นที่ได้ทำทุกมิติอยู่แล้วเพียงแค่ว่าไม่ได้เอาศักยภาพตรงนั้นมาฉายให้เกิดประโยชน์ พอมีการจัดตั้งทำให้การขับเคลื่อนงานเป็นรูปเป็นร่างกว่าเดิม	ร้อยละ 13.33
ระดับที่ 4 เป็นต้นแบบได้		ร้อยละ 0

ผลการประเมินระดับความสำเร็จของศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดจากความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการถอดบทเรียน จำนวน 15 ความคิดเห็น พบว่า ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ประเมินศูนย์สร้างสุขอยู่ในระดับ 2 “สำเร็จตามเป้าหมาย” จำนวน 7 ความคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมาคือระดับ 1 “ยังต้องพัฒนาเพิ่ม” จำนวน 6 ความคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 40.00 และระดับ 3 “เป็นพื้นที่นำร่องได้” จำนวน 2 ความคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 13.33 ขณะที่ไม่มีความคิดเห็นที่ประเมินในระดับ 4 “เป็นต้นแบบได้” โดยมีค่าเฉลี่ยระดับความสำเร็จเท่ากับ 1.73 จากคะแนนเต็ม 4 สะท้อนว่า ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดสามารถดำเนินงานและบรรลุเป้าหมายในระดับหนึ่งแล้ว แต่ยังอยู่ในช่วงของการพัฒนาเพื่อยกระดับสู่การเป็นพื้นที่นำร่องและต้นแบบ

ผลการถอดบทเรียนชี้ให้เห็นว่า จุดแข็งของศูนย์สร้างสุข คือ การมีฐานการดำเนินงานเดิมในพื้นที่ การมีเครือข่ายภาคประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการดำเนินงานที่ครอบคลุมหลายมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ขณะเดียวกัน ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ การขาดแผนการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม ความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรม การพึ่งพางบประมาณรายโครงการ การประสานงานที่ยังเป็นลักษณะเฉพาะกิจ และการขาดการกำหนดบทบาทและเจ้าภาพหลักอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาในมิติของการพัฒนา จึงอาจกล่าวได้ว่า ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดอยู่ในช่วง “เปลี่ยนผ่านจากการดำเนินงานตามภารกิจสู่การจัดการเชิงบูรณาการระดับพื้นที่” โดยมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาไปสู่พื้นที่นำร่อง หากสามารถยกระดับระบบการบริหารจัดการให้มีเป้าหมายร่วม แผนงานร่วม งบประมาณและทรัพยากรร่วม บทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน ระบบติดตามประเมินผล และกลไกการเรียนรู้ร่วมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การจะก้าวไปสู่ระดับ “ต้นแบบ” จำเป็นต้องมีหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับผลลัพธ์ ความต่อเนื่อง ความยั่งยืน และความสามารถในการถ่ายทอดหรือขยายผลไปยังพื้นที่อื่นเพิ่มเติม

กล่าวโดยสรุป คือ ระดับความสำเร็จโดยภาพรวม: ระดับ 2 “สำเร็จตามเป้าหมาย” แต่มีแนวโน้มพัฒนาไปสู่ระดับ 3 “ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดสามารถจัดตั้งและดำเนินงานได้ตามเป้าหมาย มีการบูรณาการงานและสร้างเครือข่ายในพื้นที่ในระดับหนึ่ง แต่ยังจำเป็นต้องพัฒนาความต่อเนื่องของกิจกรรม แผนการขับเคลื่อน บทบาทเจ้าภาพ งบประมาณ และระบบติดตามผล เพื่อยกระดับจากความสำเร็จระดับโครงการไปสู่การเป็นกลไกการพัฒนาพื้นที่อย่างเป็นระบบ และก้าวสู่การเป็นพื้นที่นำร่องในระยะต่อไป”

2.3 ผลลัพธ์ (Outcome)

จากการดำเนินงานผ่านโครงการและกิจกรรมทั้ง 5 ด้าน พบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในหลายระดับ ดังนี้

- 1.) ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจ ประชาชนและกลุ่มเป้าหมายบางส่วนสามารถ ลดรายจ่าย มีอาชีพเพิ่มขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะคนพิการ ผู้สูงอายุ เยาวชน และกลุ่มเปราะบาง การซ่อมแซมที่อยู่อาศัย และการนำบริการออกให้ประชาชนในพื้นที่ยังช่วยลดต้นทุนในการเข้าถึงบริการ
- 2.) ผลลัพธ์ด้านสังคม เกิดการช่วยเหลือและดูแลกลุ่มเปราะบางอย่างครอบคลุมมากขึ้น เกิดเครือข่ายที่สามารถค้นหาและนำประชาชนเข้าสู่ระบบสวัสดิการ และเกิดการรวมกลุ่มของประชาชนในระดับชุมชน
- 3.) ผลลัพธ์ด้านศักยภาพของประชาชน กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ทักษะ และความสามารถเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะด้านอาชีพ การจัดการทางการเงิน การเลี้ยงดูเด็ก การพัฒนาครอบครัว และการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน
- 4.) ผลลัพธ์ด้านการเข้าถึงสิทธิ เกิดการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการของกลุ่มเป้าหมาย โดยมีเครือข่ายในพื้นที่ทำหน้าที่ค้นหา ประสาน และนำกลุ่มเปราะบางเข้าสู่ระบบสวัสดิการ
- 5.) ผลลัพธ์ด้านกลไกการทำงาน เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาล หน่วยงานภาครัฐ ภาคีเครือข่าย ผู้นำชุมชน และประชาชน ทำให้เกิดกลไกกลางในการประสานงานและแก้ไขปัญหาทางสังคม

2.4 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2.4.1 กลุ่มเป้าหมาย การดำเนินงานของศูนย์สร้างสุขส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายมีโอกาสเข้าถึงสิทธิสวัสดิการ และบริการมากขึ้น ขณะเดียวกันเกิดการพัฒนาทักษะและศักยภาพ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพ และการสร้างรายได้ ในกลุ่มผู้สูงอายุและคนพิการ การส่งเสริมอาชีพช่วยให้เกิด คุณค่าและศักดิ์ศรีในตนเองมากขึ้น ขณะที่เด็กและเยาวชนได้รับการส่งเสริมพัฒนาการ การศึกษา ความปลอดภัย และการมีส่วนร่วมในชุมชน กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงสำคัญคือ การเปลี่ยนจากผู้รับความช่วยเหลือไปสู่ผู้ที่ได้รับการเสริมพลังให้สามารถใช้ศักยภาพของตนเองได้มากขึ้น

2.4.2 ชุมชน/พื้นที่ พื้นที่เกิดการรวมตัวของหน่วยงานและภาคีเครือข่ายมากขึ้น เกิดผู้นำและแกนนำชุมชนที่มีบทบาทในการค้นหา ประสาน และช่วยเหลือประชาชน รวมทั้งเกิดจิตอาสา และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ขณะเดียวกัน การดำเนินงานทำให้ชุมชนมีบทบาทมากขึ้นจากเดิมที่อาจเป็นเพียงผู้รับบริการ ไปสู่การเป็น ผู้ร่วมคิด ผู้ร่วมดำเนินงาน และผู้ร่วมแก้ไขปัญหา

2.4.3 กลไกและเครือข่าย การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ การเกิด กลไกการทำงานแบบพหุภาคีที่เชื่อมโยงเทศบาล หน่วยงาน พม. หน่วยงานด้านการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ภาคเอกชน และชุมชน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังอยู่ระหว่างการพัฒนา เพราะการทำงานร่วมกันบางส่วนยังเป็นลักษณะการประสานงานตามภารกิจ ดังนั้น ขึ้นต่อไปควรพัฒนาเครือข่ายให้มีเป้าหมายร่วม แผนร่วม และความรับผิดชอบร่วม มากขึ้น

2.5 ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด

จากการถอดบทเรียนสามารถสังเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดได้เป็น 6 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) ข้อจำกัดด้านบุคลากร บุคลากรของหน่วยงานไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับจำนวนและความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้ต้องพึ่งพาผู้นำชุมชนและแกนนำในพื้นที่ ขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่บางส่วนมีภารกิจหลายด้าน ทำให้ไม่สามารถทุ่มเทให้กับศูนย์สร้างสุขได้อย่างเต็มที่

2) ข้อจำกัดด้านงบประมาณและความต่อเนื่อง งบประมาณส่วนใหญ่เป็นลักษณะรายโครงการ ทำให้การดำเนินงานบางด้านขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพัฒนาอาชีพ การติดตามผล และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและแกนนำ

3) ข้อจำกัดด้านการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน แม้แต่ละหน่วยงานจะให้ความร่วมมือ แต่ยังมีลักษณะ ต่างหน่วยต่างดำเนินงานตามภารกิจของตนเอง การทำงานข้ามบทบาทหรือการร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์เดียวกันยังมีข้อจำกัด

4) ข้อจำกัดด้านการติดตามและประเมินผล บางกิจกรรม โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือและการฝึกอาชีพ ยังขาดการติดตามผลระยะยาว ทำให้ไม่สามารถทราบได้อย่างชัดเจนว่า หลังได้รับความช่วยเหลือแล้ว ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้หรือไม่ หรือทักษะจากการฝึกอบรมสามารถนำไปสร้างรายได้จริงมากน้อยเพียงใด

5) ข้อจำกัดด้านการเข้าถึงตลาดและเทคโนโลยี กลุ่มอาชีพบางกลุ่มยังขาดความรู้ด้านการตลาดสมัยใหม่ โดยเฉพาะการตลาดออนไลน์ การสร้างช่องทางจำหน่าย และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์

6) ข้อจำกัดด้านการสร้างความเข้าใจร่วม ผู้ปฏิบัติงานและผู้นำชุมชนบางส่วนยังมีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของศูนย์สร้างสุขไม่ตรงกัน ทำให้การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนในบางพื้นที่ยังไม่เต็มศักยภาพ

ภาพที่ 4 ระดมความคิดเห็น

ส่วนที่ 4

สรุปบทเรียน ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

1. สรุปบทเรียน

จากการศึกษาสถานการณ์ทางสังคมและกระบวนการระดมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านเป็ด อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พบว่า พื้นที่ที่มีทุนทางสังคมและศักยภาพในการจัดการปัญหาทางสังคมในระดับหนึ่ง โดยมีเทศบาล ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน อาสาสมัคร และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการดูแลประชาชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ การเฝ้าระวังกลุ่มเปราะบาง การประสานความช่วยเหลือ และการส่งต่อปัญหาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ประชาชนในหลายกลุ่มสามารถเข้าถึงระบบการช่วยเหลือและสวัสดิการพื้นฐานได้อย่างค่อนข้างทั่วถึง เมื่อพิจารณาสถานการณ์เชิงลึก พบว่าพื้นที่ยังเผชิญกับปัญหาทางสังคมที่มีลักษณะ ซับซ้อน เชื่อมโยงหลายมิติ และไม่สามารถแก้ไขได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยเฉพาะปัญหา ยาเสพติด เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ความเปราะบางของครัวเรือน ความเสี่ยงด้านการเลี้ยงดูเด็ก ความรุนแรงในครอบครัว ตลอดจนข้อจำกัดในการดูแลคนพิการด้านที่อยู่อาศัยและการเข้าถึงทรัพยากรที่เหมาะสม ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้พื้นที่จะมีกลไกการช่วยเหลืออยู่แล้ว แต่ยังมีช่องว่างระหว่างความช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา กับการป้องกันและจัดการปัญหาเชิงรุก” รวมทั้งช่องว่างด้านการใช้ข้อมูลร่วม การบูรณาการภาคี และการจัดการปัญหาในระดับครัวเรือน ในขณะเดียวกัน การดำเนินงานของพื้นที่สะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังร่วมของทั้งประชาชนและหน่วยงานที่ต้องการให้ระบบการจัดการทางสังคมมีความสามารถมากกว่าการให้ความช่วยเหลือเฉพาะราย โดยต้องการให้เกิดระบบที่สามารถ ค้นหาและเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยง วิเคราะห์ปัญหา เชื่อมโยงทรัพยากร ส่งต่อความช่วยเหลือ และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งต้องการให้ประชาชนและชุมชนมีบทบาทเป็นผู้ร่วมจัดการปัญหา มิใช่เป็นเพียงผู้รับบริการจากภาครัฐ ภายใต้บริบทดังกล่าว ศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด จึงมีความสำคัญในฐานะ กลไกกลางในการเชื่อมโยง คน ข้อมูล องค์ความรู้ ทรัพยากร และเครือข่าย เข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับการทำงานจากการแก้ไขปัญหาแบบรายกรณีและแยกตามภารกิจของหน่วยงาน ไปสู่ การจัดการทางสังคมเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ ที่มองประชาชนและครัวเรือนอย่างเป็นองค์รวม

บทบาทของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงมีลักษณะเป็นการ หนุนเสริมทางวิชาการมากกว่าการดำเนินงานแทนพื้นที่ โดยสนับสนุนการวิเคราะห์สถานการณ์ การจัดการข้อมูล การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม การเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย การพัฒนานวัตกรรมหรือรูปแบบการจัดการทางสังคม ตลอดจนการถอดบทเรียนและสังเคราะห์องค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อให้พื้นที่สามารถพัฒนากลไกการจัดการทางสังคมของตนเองได้อย่างเป็นระบบ ในมิติของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า **เด็กและเยาวชน** มีทุนด้านการศึกษาและโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ แต่ยังมีความเสี่ยงจากยาเสพติดและปัญหาครอบครัว จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันและพื้นที่สร้างสรรค์ ขณะที่ **ผู้สูงอายุ** มีระบบโรงเรียนผู้สูงอายุและกลไกชุมชนที่เข้มแข็ง แต่ควรพัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงให้เชื่อมโยงมากขึ้น ส่วน **คนพิการ** สามารถเข้าถึงสิทธิและมีโอกาสด้านอาชีพ แต่ยังมีช่องว่างด้านการปรับสภาพที่อยู่อาศัยและการจัดสรรทรัพยากรให้ตรงกับความต้องการจริง สำหรับ **คนเร่ร่อน ขาดงาน และคนไร้ที่พึ่ง** แม้ไม่พบเป็นปัญหาหลักของพื้นที่ แต่ยังคงจำเป็นต้องมีกลไกเฝ้าระวังและประสานหน่วยงานเมื่อเกิดกรณีจากบุคคลภายนอกพื้นที่ ขณะที่ **สตรีและครอบครัว** ยังมีประเด็นแม่เลี้ยงเดี่ยว ครัวเรือนรายได้น้อย การใช้สารเสพติด และความเสี่ยงต่อความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งจำเป็นต้องแก้ไขตั้งแต่ระดับต้นเหตุและเชื่อมโยงการทำงานระหว่างหน่วยงาน

ดังนั้น สารสำคัญของบทเรียนจากพื้นที่ซึ่งมิได้อยู่ที่การมีกิจกรรม หรือโครงการจำนวนมาก หากแต่อยู่ที่การพัฒนา กลไกการจัดการทางสังคมระดับพื้นที่ ที่สามารถนำศักยภาพของหน่วยงานและทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมมาทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีศูนย์ร่วมสุขเป็นพื้นที่กลางในการเชื่อมโยงและขับเคลื่อน ขณะเดียวกันบทบาทของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 คือการเติมเต็มช่องว่างด้านวิชาการและองค์ความรู้ เพื่อให้กลไกพื้นที่สามารถพัฒนาจากการช่วยเหลือไปสู่การป้องกัน จากการทำงานแยกส่วนไปสู่การบูรณาการ และจากการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปสู่การจัดการทางสังคมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

บทเรียนการดำเนินงานศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด พบว่า ศูนย์สร้างสุขมีพัฒนาการที่สำคัญจากการดำเนินงานด้านสวัสดิการและการช่วยเหลือประชาชนตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน ไปสู่การเป็น กลไกกลางในการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ผู้นำชุมชน และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางและผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม

บทเรียนสำคัญประการแรก คือ การมีเป้าหมายร่วมเป็นจุดเริ่มต้นของการบูรณาการ ผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจร่วมกันในระดับหนึ่งว่า ศูนย์สร้างสุขควรเป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการ และบริการทางสังคมได้อย่างสะดวก ขณะเดียวกันต้องสามารถเชื่อมโยงการช่วยเหลือไปสู่การพัฒนาศักยภาพ การสร้างอาชีพ การสร้างรายได้ และการพึ่งพาตนเอง โดยมุ่งดูแลประชาชนทุกช่วงวัยอย่างเท่าเทียม

บทเรียนประการที่สอง คือ ศักยภาพของพื้นที่มีอยู่เดิม แต่ยังจำเป็นต้องนำมาจัดระบบและเชื่อมโยงให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน เนื่องจากเทศบาลเมืองบ้านเป็ดและหน่วยงานในพื้นที่มีการดำเนินงานด้านเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ครอบครัว กลุ่มอาชีพ และสวัสดิการอยู่แล้ว การจัดตั้งศูนย์สร้างสุขจึงไม่ได้เป็นการเริ่มต้นจากศูนย์ หากแต่เป็นการนำศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่มาเชื่อมโยงและจัดระบบให้สามารถตอบสนองต่อปัญหาของประชาชนได้อย่างเป็นองค์รวมมากขึ้น

บทเรียนประการที่สาม คือ การบูรณาการเกิดขึ้นได้เมื่อแต่ละหน่วยงานนำบทบาท ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรของตนมาเติมเต็มกัน เช่น ความเชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ การคุ้มครองและจัดสวัสดิการ การพัฒนาอาชีพ ตลอดจนการสนับสนุนด้านบุคลากร งบประมาณ สถานที่ และองค์ความรู้ ทำให้สามารถดำเนินงานครอบคลุมตั้งแต่การลดรายจ่าย การสร้างรายได้ การจัดการหนี้สิน การพัฒนาคน และการเข้าถึงสิทธิ

บทเรียนประการที่สี่ คือ กลไกชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสำเร็จ โดยเฉพาะผู้นำชุมชน แกนนำ จิตอาสา และเครือข่ายประชาชน ซึ่งมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ สรรวกลุ่มเป้าหมาย คัดกรองปัญหา ประสานงาน และนำประชาชนเข้าสู่ระบบสวัสดิการ ทำให้การดำเนินงานสามารถเข้าถึงประชาชนได้มากกว่าการดำเนินงานโดยหน่วยงานรัฐเพียงฝ่ายเดียว

บทเรียนประการที่ห้า คือ ความสำเร็จของศูนย์สร้างสุขปรากฏทั้งในระดับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน และระบบการทำงาน กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ มีโอกาสได้รับการพัฒนาทักษะและอาชีพ ลดภาระค่าใช้จ่าย และบางส่วนสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ขณะที่ระดับชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม จิตอาสา กลุ่มอาชีพ และเครือข่ายการช่วยเหลือ ส่วนระดับระบบเกิดการประสานงานและการนำทรัพยากรจากหลายหน่วยงานมาใช้ร่วมกัน

บทเรียนสำคัญที่ต้องตระหนัก คือ “ความสำเร็จระดับโครงการยังไม่เท่ากับความสำเร็จระดับระบบ” เนื่องจากการดำเนินงานจำนวนมากยังขึ้นอยู่กับโครงการ งบประมาณ และภารกิจของแต่ละหน่วยงาน กิจกรรมบางส่วนยังขาดความต่อเนื่อง การประสานงานบางกรณียังเป็นลักษณะเฉพาะกิจ และยังไม่มีเจ้าภาพหรือกลไกที่รับผิดชอบการขับเคลื่อนศูนย์สร้างสุขในภาพรวมอย่างชัดเจน สอดคล้องกับผลการประเมินระดับความสำเร็จของผู้เข้าร่วม ซึ่งส่วนใหญ่ประเมินอยู่ที่ ระดับ 2 “สำเร็จตามเป้าหมาย” ขณะที่บางส่วนเห็นว่ามีความท้าทายที่เป็น “พื้นที่นาร่อง” แต่ยังไม่มีความมั่นใจว่าอยู่ในระดับ “ต้นแบบ” สะท้อนว่า ศูนย์สร้างสุขได้ผ่านระยะของการจัดตั้งและเริ่มดำเนินงานแล้ว แต่ยังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่การพัฒนาระบบการทำงานที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

2. แนวทางการพัฒนา

จากบทเรียนดังกล่าว แนวทางการพัฒนาศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดควรมุ่งเปลี่ยนจาก “ศูนย์ที่ขับเคลื่อนด้วยโครงการ” ไปสู่ “ศูนย์ที่ขับเคลื่อนด้วยระบบและผลลัพธ์” โดยมีแนวทางสำคัญ ดังนี้

2.1 พัฒนาระบบเป้าหมายและแผนงานร่วม ควรจัดทำ แผนยุทธศาสตร์หรือแผนปฏิบัติการศูนย์สร้างสุข ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยกำหนดเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย ประเด็นปัญหา กิจกรรม ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา งบประมาณ และตัวชี้วัดร่วมอย่างชัดเจน การวางแผนควรเปลี่ยนจากการวางแผนตามโครงการของแต่ละหน่วยงานมาเป็น การวางแผนบนฐานปัญหาและความต้องการของพื้นที่ เพื่อให้ทุกหน่วยงานสามารถนำภารกิจของตนมาเชื่อมโยงกับเป้าหมายเดียวกัน

2.2 พัฒนากลไกเจ้าภาพร่วม ควรกำหนดโครงสร้างการบริหารศูนย์สร้างสุขให้ชัดเจน โดยมีเทศบาลเมืองบ้านเป็ดเป็นกลไกหลักในระดับพื้นที่ และมีคณะทำงานจากหน่วยงานและภาคีต่าง ๆ ร่วมรับผิดชอบสาระสำคัญไม่ใช่เพียงการกำหนดว่า “ใครเป็นเจ้าภาพ” แต่ต้องกำหนดว่า “ใครรับผิดชอบอะไร และร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ใด” เพื่อป้องกันการงานซ้ำซ้อนและลดช่องว่างระหว่างหน่วยงาน

2.3 พัฒนาระบบข้อมูลกลางของพื้นที่ ควรพัฒนาฐานข้อมูลประชาชนและกลุ่มเป้าหมายร่วม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ครีวเรือนยากจน ผู้ตกหล่นจากระบบการศึกษา และกลุ่มที่ยังเข้าไม่ถึงสิทธิ ข้อมูลควรนำไปใช้ตั้งแต่ การค้นหา → คัดกรอง → วางแผนช่วยเหลือ → ส่งต่อ → พัฒนา → ติดตามผล เพื่อให้ศูนย์สร้างสุขสามารถบริหารจัดการกลุ่มเป้าหมายเป็นรายกรณีได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.4 ยกระดับการช่วยเหลือสู่การพึ่งพาตนเอง ควรลดการดำเนินงานที่มุ่งเพียงการช่วยเหลือเฉพาะหน้า และเพิ่มกระบวนการพัฒนาระยะยาว โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะการให้เงินสงเคราะห์ ควรมีระบบติดตามหลังได้รับความช่วยเหลือ เพื่อประเมินว่าผู้รับความช่วยเหลือสามารถกลับมาดำรงชีวิตและพึ่งพาตนเองได้มากน้อยเพียงใด

2.5 พัฒนาระบบส่งเสริมอาชีพแบบครบวงจร การพัฒนาอาชีพควรขยายจากการ “อบรม” ไปสู่ระบบ ต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ ได้แก่

- การพัฒนาทักษะและผลิตภัณฑ์
- การบริหารจัดการกลุ่ม
- การสร้างแบรนด์
- การเพิ่มคุณภาพสินค้า
- การตลาด
- การตลาดออนไลน์

- การเชื่อมโยงแหล่งจำหน่าย
- การติดตามรายได้และความยั่งยืนของกลุ่มอาชีพ

โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและช่องทางออนไลน์เพื่อสร้างตลาดใหม่

2.6 พัฒนาศักยภาพคนทำงานและแกนนำชุมชน ควรพัฒนาเจ้าหน้าที่และแกนนำให้มีทักษะด้านการค้นหาและคัดกรองกลุ่มเป้าหมาย การจัดการรายกรณี การประสานงาน การส่งต่อ การให้คำปรึกษา และการติดตามผล ขณะเดียวกันควรสร้าง “แกนนำประจำชุมชน” ที่สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกด่านหน้าในการค้นหาและช่วยเหลือประชาชน ก่อนประสานต่อไปยังหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญ

2.7 พัฒนาระบบติดตามและประเมินผล ควรเปลี่ยนจากการติดตามว่า “กิจกรรมดำเนินการเสร็จหรือไม่” ไปสู่การติดตามว่า “ประชาชนเปลี่ยนแปลงอย่างไร” ตัวชี้วัดควรสะท้อนผลลัพธ์ เช่น รายได้เพิ่มขึ้น ภาระหนี้ลดลง การเข้าถึงสิทธิเพิ่มขึ้น คุณภาพชีวิตดีขึ้น ความสามารถในการพึ่งพาตนเองเพิ่มขึ้น และเครือข่ายมีความเข้มแข็งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1) จัดทำแผนปฏิบัติการศูนย์สร้างสุขรายปี ควรมีปฏิทินกิจกรรมที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยกำหนดกิจกรรมรายเดือนหรือรายสัปดาห์ตามความเหมาะสม พร้อมระบุหน่วยงานเจ้าภาพและภาคีร่วมรับผิดชอบ
- 2) จัดตั้งคณะทำงานศูนย์สร้างสุขอย่างเป็นทางการควรมีองค์ประกอบจากเทศบาล หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน แกนนำ และภาคประชาชน โดยกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่ชัดเจน
- 3) จัดทำฐานข้อมูลกลุ่มเป้าหมายร่วม พัฒนาระบบข้อมูลกลุ่มเปราะบางและผู้ตกหล่นจากสิทธิ เพื่อให้สามารถค้นหา คัดกรอง ส่งต่อ และติดตามได้อย่างต่อเนื่อง
- 4) พัฒนาระบบ “รายกรณี” สำหรับกลุ่มเปราะบางโดยเฉพาะผู้ที่มีปัญหาซับซ้อน ควรมีผู้รับผิดชอบติดตามตั้งแต่การค้นพบปัญหาจนถึงการช่วยเหลือและพึ่งพาตนเอง
- 5) พัฒนากลุ่มอาชีพให้มีผู้นำหรือวิทยากรประจำกลุ่ม เพื่อให้สามารถถ่ายทอดทักษะและพัฒนาสมาชิกต่อได้โดยไม่ต้องพึ่งพาเจ้าหน้าที่ภาครัฐตลอดเวลา
- 6) เพิ่มช่องทางตลาดออนไลน์ พัฒนาทักษะด้านดิจิทัลให้แก่กลุ่มอาชีพ เช่น การถ่ายภาพสินค้า การสร้างเนื้อหา การขายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และการสร้างแบรนด์ชุมชน
- 7) จัดเวทีถอดบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ ไม่ควรรอจนสิ้นสุดโครงการ แต่ควรมีการทบทวนระหว่างดำเนินงาน เพื่อค้นหาปัญหาและปรับแผนได้ทันเวลา
- 8) พัฒนาระบบติดตามหลังการช่วยเหลือ โดยเฉพาะเงินสงเคราะห์ การฝึกอาชีพ และการพัฒนารายได้ เพื่อให้ทราบว่าคุณภาพชีวิตของการช่วยเหลือสามารถนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้จริงหรือไม่

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ควรกำหนดให้ “ศูนย์สร้างสุข” เป็นกลไกการบูรณาการระดับพื้นที่ ควรพัฒนาแนวคิดศูนย์สร้างสุขให้มีสถานะเป็น กลไกกลางในการจัดการปัญหาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับพื้นที่ มากกว่าการเป็นเพียงพื้นที่จัดกิจกรรมหรือโครงการของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง
- 2) ควรมีนโยบายงบประมาณแบบบูรณาการ ควรพัฒนาระบบงบประมาณที่สามารถนำทรัพยากรจากหลายหน่วยงานมาสนับสนุนเป้าหมายร่วมกัน ลดข้อจำกัดของงบประมาณที่ผูกติดกับโครงการรายหน่วยงาน และสนับสนุนงบประมาณสำหรับ กระบวนการและผลลัพธ์ระยะยาว
- 3) ควรกำหนดบทบาทของหน่วยงานภาคีให้ชัดเจน ควรมีกรอบบทบาทของแต่ละหน่วยงานว่าสามารถสนับสนุนศูนย์สร้างสุขด้านใด เช่น คน เงิน ความรู้ ข้อมูล สถานที่ เทคโนโลยี หรือเครือข่าย เพื่อให้การบูรณาการเกิดขึ้นจริงและลดความซ้ำซ้อน
- 4) ควรสนับสนุนระบบข้อมูลสังคมระดับพื้นที่ ควรมีระบบข้อมูลที่เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน ภายใต้หลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อให้สามารถมองเห็นปัญหาประชาชนเป็นรายบุคคล ครบถ้วน และชุมชน และนำข้อมูลไปใช้ประกอบการวางแผนเชิงพื้นที่
- 5) ควรสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและแกนนำ ควรมีหลักสูตรหรือระบบพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องสำหรับเจ้าหน้าที่และแกนนำชุมชน โดยเฉพาะทักษะการจัดการทางสังคม การจัดการรายกรณี การประสานเครือข่าย และการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ
- 6) ควรพัฒนากลไกการติดตามผลลัพธ์ระดับนโยบาย การประเมินผลไม่ควรวัดเฉพาะจำนวนโครงการ จำนวนผู้เข้าร่วม หรือการเบิกจ่ายงบประมาณ แต่ควรให้ความสำคัญกับ การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประชาชน
- 7) ควรส่งเสริมการถอดบทเรียนเพื่อยกระดับสู่พื้นที่ต้นแบบ เทศบาลเมืองบ้านเป็ดมีศักยภาพในการพัฒนาไปสู่ “พื้นที่นำร่อง” เนื่องจากมีฐานการดำเนินงานเดิมและมีเครือข่ายอยู่แล้ว แต่ควรมีการเก็บข้อมูลผลลัพธ์อย่างเป็นระบบ พัฒนาองค์ความรู้ และจัดทำกระบวนการทำงานที่สามารถถ่ายทอดไปยังพื้นที่อื่นได้ จึงจะสามารถก้าวไปสู่ระดับ “ต้นแบบ” ได้อย่างมีหลักฐานเชิงประจักษ์

สรุปภาพใหญ่ของการถอดบทเรียน

“การถอดบทเรียนศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่มีศักยภาพและทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งด้านผู้นำ การมีส่วนร่วม เครือข่าย ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากร โดยสามารถนำมาบูรณาการเพื่อช่วยเหลือและพัฒนากลุ่มเป้าหมายในหลายมิติ ทั้งการลดรายจ่าย การสร้างรายได้ การจัดการหนี้สิน การพัฒนาคน และการเข้าถึงสิทธิ ส่งผลให้ประชาชนได้รับโอกาสและบริการทางสังคมเพิ่มขึ้น และเกิดกลไกความร่วมมือในระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังมีข้อจำกัดด้านความต่อเนื่อง งบประมาณ บุคลากร การกำหนดบทบาทเจ้าภาพ การบูรณาการข้ามหน่วยงาน และระบบติดตามผล ทำให้ความสำเร็จในปัจจุบันยังอยู่ในระดับ “สำเร็จตามเป้าหมาย” และมีศักยภาพที่จะพัฒนาไปสู่ “พื้นที่นำร่อง” แต่ยังไม่ถึงระดับ “ต้นแบบ”

ดังนั้น แนวทางสำคัญในระยะต่อไป คือ การเปลี่ยนผ่านจาก “การทำงานแบบโครงการ” ไปสู่ “การจัดการเชิงระบบบนฐานพื้นที่” โดยมีเป้าหมายร่วม แผนร่วม เจ้าภาพร่วม ทรัพยากรร่วม ข้อมูลร่วม และการติดตามผลลัพธ์ร่วมกัน เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนสามารถพัฒนาไปสู่การเสริมพลัง การสร้างโอกาส และการพึ่งพาตนเอง อันจะนำไปสู่การยกระดับศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ดจากกลไกการประสานงาน ไปสู่การเป็นกลไกการจัดการทางสังคมระดับพื้นที่ที่มีความต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน”

“บ้านเปิดไม่ได้ขาดศักยภาพในการพัฒนาคน
แต่โจทย์สำคัญคือการนำศักยภาพที่มีอยู่
มาจัดระบบ เชื่อมโยง และขับเคลื่อนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
จนเกิดเป็นระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน”

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
ภาพกิจกรรม

ภาพกิจกรรม
เวทีถอดบทเรียนการขับเคลื่อนงานศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด
วันที่ 4 สิงหาคม 2569
ณ ห้องประชุมหนองโคตร ชั้น 4 เทศบาลเมืองบ้านเป็ด อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ภาพกิจกรรม
เวทีถอดบทเรียนการขับเคลื่อนงานศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด
วันที่ 4 สิงหาคม 2569
ณ ห้องประชุมหนองโคตร ชั้น 4 เทศบาลเมืองบ้านเป็ด อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ภาพกิจกรรม
เวทีถอดบทเรียนการขับเคลื่อนงานศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด
วันที่ 4 สิงหาคม 2569
ณ ห้องประชุมหนองโคตร ชั้น 4 เทศบาลเมืองบ้านเป็ด อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ภาพกิจกรรม
เวทีถอดบทเรียนการขับเคลื่อนงานศูนย์สร้างสุขเทศบาลเมืองบ้านเป็ด
วันที่ 4 สิงหาคม 2569
ณ ห้องประชุมหนองโคตร ชั้น 4 เทศบาลเมืองบ้านเป็ด อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ภาคผนวก ข.
รายชื่อคณะทำงานถอดบทเรียน

รายชื่อคณะกรรมการถอดบทเรียน

ที่ปรึกษา

นายสงวน สุธรรม

ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5

คณะทำงาน

1) นางเยาวภา บุญคง	ตำแหน่ง นักพัฒนาสังคมชำนาญการพิเศษ
2) นายเศรษฐศักดิ์ มูลตามาตย์	ตำแหน่ง นักพัฒนาสังคมชำนาญการ
3) นายวิชานนท์ ศรีธรรมวงษ์	ตำแหน่ง นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ
4) นางสาวจิรารัตน์ แสนมาโนช	ตำแหน่ง นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ
5) นางสาวอนุธิดา พวงปัญญา	ตำแหน่ง นักพัฒนาสังคมปฏิบัติการ
6) นายภิรนนท์ ภูริพงษ์พิพัฒน์	ตำแหน่ง นักพัฒนาสังคม

เรียบเรียง

นายภิรนนท์ ภูริพงษ์พิพัฒน์

ตำแหน่ง นักพัฒนาสังคม

**“บ้านเปิดไม่ได้ขาดศักยภาพในการพัฒนาคน
แต่โจทย์สำคัญคือการนำศักยภาพที่มีอยู่
มาจัดระบบ เชื่อมโยง และขับเคลื่อนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
จนเกิดเป็นระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน”**

